

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 60 – Τεύχος 2

Φεβρουάριος 2011

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Εκδόσεων τής Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2010 ΜΕ ΕΝΙΑΥΣΙΑ ΘΗΤΕΙΑ: π. Δημήτριος Τζέρπος, π. Σωφρόνιος Γκουτζίνης, π. Νεόφυτος Ραφαηλίδης, π. Γεράσιμος Ζαμπέλης, π. Ἀθανάσιος Γρίκας καί ὁ κ. Παναγιώτης Σκαλτσῆς, – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ἸΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Χαράλαμπος Κωστόπουλος – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Βασίλειος Τζέρπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Ν. Κάλτζιας, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Στό παρὸν τεύχος φιλοξενοῦνται τοιχογραφίες ἀπό ὀρθόδοξο ναό τῆς Ἀφρικής.
Τὸ Περιοδικό «Ἐφημέριος» δὲν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 60

Φεβρουάριος 2011

Τεύχος 2

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Είσοδικόν	3
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΖΙΑ	
Ό θρίαμβος τών Εικόνων	4
ΠΡΕΣΒ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Πώς σκιαγραφεί ό απόστολος Παύλος τή ζωή του Ίησου Χριστού; . . .	9
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Ίωάννης Φουντούλης και μυστική Λατρεία	10
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Τρόποι κατήχησης (Γ΄)	14
ΠΡΩΤ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ	
Ό Χριστός και τό πλήθος	16
ΠΡΩΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Ή «Χριστιανική έπιστήμη» (Christian Science) και ή ΄Αγία Γραφή . . .	20
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΔΡΑΤΣΕΛΛΑ	
Ή ΄Αγία Γοργονία	23
Έπικοινωνία	25
Ή Βιβλιοθήκη του Έφημερίου	30
Βιβλιοπαρουσίαση	31
Μηνολόγιο	32

«Ἐλεγαν γιά τόν Ἀββᾶ Μακάριο τόν Αἰγύπτιο, ὅτι ἀνέβαινε κάποτε ἀπό τήν Σκήτη στό ὄρος τῆς Νιτρίας καί ὅτι καθώς πλησίαζε στόν προορισμό του προέτρεψε τόν μαθητή πού τόν συνόδευε νά προπορευτεῖ. Λίγο πιο κάτω ἐκεῖνος συνάντησε ἕναν εἰδωλολάτρη ἱερέα καί τοῦ φώναξε «πού τρέχεις σατανά;». Ἐκεῖνος τότε στράφηκε, τόν κτύπησε ἄσχημα ἀφήνοντάς τον μισοπεθαμένο κι ἔφυγε τρέχοντας, κραδαίνοντας ἕνα ξύλο. Προχώρησε λίγο καί βρέθηκε ἀπέναντι ἀπό τόν Ἀββᾶ Μακάριο πού τοῦ φώναξε «μπράβο προκομμένε!». Ξαφνιάστηκε ὁ ἄνθρωπος καί πλησιάζοντάς τον τόν ρώτησε τί καλό τοῦ βρῆκε, ἀφοῦ ἀδίκως τόν παινεύει. Ὁ Ἀββᾶς τοῦ ἀπάντησε ὅτι συγκινήθηκε ἀπό τήν συνάντησή του, γιατί πληροφορήθηκε ὅτι εἶναι σταλμένος ἀπό τόν Θεό. «Συνάντησα κάποιον κακό μοναχό, πού μέ ἔβρισε», τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ἄλλος, «καί τόν χτύπησα ἄσχημα». Ὁ γέροντας κατάλαβε ὅτι μιλοῦσε γιά τόν μαθητή του. Ὁ εἰδωλολάτρης ἔπεσε τότε στά πόδια του καί τόν παρακαλοῦσε νά τόν κάνει μοναχό, διαφορετικά δέν θά τόν ἄφηνε. Σέ λίγο ἐντόπισαν τόν τραυματισμένο καί βαστάζοντάς τον ἔφτασαν στήν ἐκκλησία τοῦ ὄρους. Ὅσοι εἶδαν τόν εἰδωλολάτρη μαζί μέ τόν Μακάριο ἔμειναν κατάπληκτοι. Πράγματι τόν ἔκαναν μοναχό καί πολλοί ἀκόμη Ἕλληνες ἔγιναν, ἐξαιτίας του, χριστιανοί. Ἐλεγε, λοιπόν, ὁ Ἀββᾶς Μακάριος πώς ὁ λόγος ὁ κακός κάνει τούς καλοῦς κακούς καί ὁ καλός λόγος τούς κακούς τούς κάνει καλοῦς».

(Τό Γεροντικόν, ἦτοι Ἀποφθέγματα Ἀγίων Γερόντων.

Εἰσαγωγή Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου.

Πρόλογος, Κείμενον, Γλωσσάριον, Σχόλια, Εὐρετήριον θεμάτων ὑπό Π.Β. Πάσχου.

Ἐκδοτικός Οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. καί Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1993⁴, σελ. 71, σέ ἐλεύθερη μεταφορά).

Σεβαστοὶ πατέρες,

μέ ἔνα πολύ ἐνδιαφέρον κείμενο, πού ἐπιγράφεται «Ὁ θρίαμβος τῶν εἰκόνων, θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας» καί ὑπογράφεται ἀπό τόν καθηγητὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης κ. Νικόλαο Ζία, κατατίθεται στὰ Προσόμοια ἢ αἰσθητικὴ μορφή πού ἐπιλέγει ἡ Ὁρθοδοξία γιὰ νά ἀποδώσει τὴν ἔνωση χτιστοῦ - ἀκτίστου στό πρόσωπο τοῦ Ἰοῦ. Στὴ στήλη *Τίνα μέ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;* ὁ π. Κωνσταντῖνος Παπαθανασίου περιγράφει «Πῶς σκιαγραφεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τόν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» καί ὁ καθηγητὴς κ. Παναγιώτης Σκαλτσῆς ἀναφέρεται στὴ στήλη *Πρὸς Ἐκκλησιασμόν* στόν ἀείμνηστο καθηγητὴ καί συνεργάτη τοῦ «Ἐφημερίου» Ἰωάννη Φουντούλη καί τὴν ἐνασχόλησή του μέ τό θέμα τῆς μυστικῆς λατρείας. Ὁ κ. Ἀλέξανδρος Καριώτογλου συνεχίζει τὴν ἀνάλυσή του στὴ στήλη *Πρὸς κατήχησιν* τοῦ θέματος «Τρόποι Κατήχησης», ὁ π. Ἀντώνιος Πινακούλας ἀναλύει στὴ *Διακονία τοῦ λόγου* τὴν σχέση τοῦ Χριστοῦ μέ τό πλῆθος καί τό ἀντίστροφο, ἐπισημαίνοντας ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐνδιαφέρεται γιὰ ὅλους καί ὁ π. Βασίλειος Γεωργόπουλος στὴ στήλη *Πρὸς διάκρισιν* ἀποκαλύπτει τὴν ἀντιφατικότητα πού χαρακτηρίζει τὴν «Χριστιανικὴ ἐπιστήμη» (Christian Science) μέ τὴν Ἁγία Γραφή καί τὴν ἀνελλιχνῆ ἀνάλυσή της ἀπὸ τὰ στελέχη της. Στὸ *Συναξάριον* ὁ κ. Ν. Κ. Δρατσέλλας παρουσιάζει τόν βίον τῆς Ἁγίας Γοργονίας μέ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἐπικήδειο πού ἔγραψε ὁ ἀδελφός της Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

Στὴν *Ἐπικοινωνία* περιλαμβάνονται, ἐκτός τῶν ἄλλων, καί οἱ ἐπιστολές δύο κληρικῶν μας, πού διαμαρτύρονται γιὰ τὴν φιλοξενία στόν «Ἐφημέριο» ἐπιστολῆς «ρωμαιοκαθολικοῦ ἱερέα», ὅπως τόν ἀποκαλοῦν. Δημοσιεύσαμε τίς ἐπιστολές γιὰ λόγους δημοσιογραφικῆς δεοντολογίας καί μέ δεδομένο ὅτι οἱ θέσεις τοῦ ἐπιστολογράφου –ὅπως καί καθενός ἐπιστολογράφου– δέν εἶναι δεσμευτικές. Ἡ δημοσίευση ἐπιστολῶν, ἀφ' ἑνός δέν σημαίνει συμφωνία τῆς Διεύθυνσης Συντάξεως, ἀφ' ἑτέρου θεωρήσαμε ὅτι καμιά ἐπιστολή δέν εἶναι ἱκανὴ νά ἀπειλήσει τὴν πίστη κάποιου, ὅταν στοιχεῖ γερὰ στὴν ὀρθόδοξη παράδοση, ἀλλὰ ἀπεναντίας εἴμαστε βέβαιοι ὅτι κάποιος ἢ κάποιον σεβαστοὶ πατέρες ἢ λαϊκοὶ θά λάμβαναν ἀφορμὴ γιὰ νά μᾶς καταθέσουν τὴν θέση τῆς ὀρθόδοξης Θεολογίας. Τέλος ἂν κάποιους στενοχωρήσαμε ζητοῦμε συγγνώμη. Ἀναφορικὰ μέ τό αἶτημα γιὰ ἐνημέρωση σέ θέματα συνταξιοδοτικά καί ἄλλα σχετικὰ βρισκόμαστε σέ ἐπικοινωνία μέ τόν π. Γεώργιο Βαμβακίδη, ὑπεύθυνο Τύπου τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε., προκειμένου νά μᾶς διαβιβάζει σχετικὸ ὕλικό. Ἡ ὕλη τοῦ περιοδικοῦ συμπληρώνεται μέ τὴν *Βιβλιοθήκη τοῦ Ἐφημερίου*, μέ τίτλους βιβλίων πού ἐπιλέγει ὁ κ. Σταῦρος Τερζῆς, μέ τὴν συνοπτικὴ παρουσίαση βιβλίων πού λάβαμε στὴν *Βιβλιοπαρουσίαση* καί νέα ἀπὸ τὴν ἐνοριακὴ δραστηριότητα στό *Μηνολόγιο*, πού ἐπιμελεῖται ἡ κ. Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη.

Καλὴ Μεγάλὴ Τεσσαρακοστή

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας,
Διευθυντὴς Συντάξεως

Ὁ Θρίαμβος τῶν Εἰκόνων, Θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας

Νικολάου Ζία,

Ὅμοτ. Καθηγητοῦ Ἱστορίας τῆς Τέχνης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Προέδρου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μνημείων

1. Γιατί τό ζήτημα τῆς Εἰκονομαχίας συνετάραξε τή βυζαντινὴ αὐτοκρατορία γιὰ περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια τὸν 8^ο καὶ 9^ο αἰ.; Γιατί ἡ διαμάχη αὐτὴ ἔλαβε μεγάλη ἔνταση καὶ ἔκταση φθάνοντας σέ ἀκραῖες περιπτώσεις πολιτικῶν ρήξεων; Γιατί ἀσχολήθηκαν τόσες Σύνοδοι, μία Οἰκουμενικὴ (ἡ Ζ΄ στή Νίκαια, τό ἔτος 787), μία τοπικὴ (τό 843), καὶ ἄλλες «ληστρικές»; Γιατί μαρτύρησαν γιὰ τὴν πίστη τὴν περίοδο ἐκείνη οἱ ἅγιοι Στέφανος ὁ Νέος, Στέφανος ὁ Γραπτός, Θεοφάνης ὁ Γραπτός κ.ἄ.;

Πρόκειται γιὰ ἓνα ἰδιόμορφο καὶ πολυσήμαντο γεγονός, πού προκάλεσε τό ἐνδιαφέρον, ἐρέθισε θὰ λέγαμε, πλῆθος καὶ ποικίλων ἀφετηριῶν καὶ κατευθύνσεων μελετητῶν, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νά τό ἐρμηνεύσουν ποικιλοτρόπως, μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργηθεῖ καὶ νά ἔχουμε σήμερα μιὰ πλούσια βιβλιογραφία. Εἶναι γεγονός μοναδικὸ στὴν ἱστορία τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μέ τὴ μορφή, τὴν ἔνταση καὶ τὴν ἔκταση πού ἔλαβε. Ὁ χαρακτήρας τοῦ γεγονότος, νομίζουμε, ὅτι εἶναι πρωταρχικά θρησκευτικὸς, καθὼς στὴ ρίζα του τό πρόβλημα εἶναι χριστολογικὸ καὶ κατ' ἐπέκταση, σωτηριολογικὸ.

Αὐτὸ τό ἱστορικὸ γεγονός, πού εἶναι γνωστὸ ὡς Εἰκονομαχία, στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο μπορεῖ νά μείνει λίγο ἀνερμήνευτο, ἂν δέν προχωρήσει στὴ βαθύτερη μελέτη γιὰ τό ρόλο τῶν εἰκόνων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἡ διερεύνηση αὐτὴ, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, μᾶς ὀδηγεῖ στὴν οὐσιαστικότερη προσέγγιση αὐτῆς τῆς εἰκαστικῆς δημιουργίας σέ τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, φορητές εἰκόνες πού ἀπὸ τὸν 3^ο αἰῶνα περίπου, πλουτίζουν τὴν παγκόσμια πολιτιστικὴ κληρονομιά. Τό πρόβλημα θεολογικὰ λύθηκε μέ τὴν Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (Νίκαια 787) καὶ τὴν Σύνοδο τοῦ 843, ὅποτε καὶ «ἀναστηλώθηκαν» οἱ εἰκόνες στὶς ἐκκλησίες, στὰ σπίτια καὶ γενικά στὴ δημόσια καὶ ἰδιωτικὴ ζωὴ.

Ἡ ἐπικράτηση τῶν εἰκόνων ὡς θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας σημαίνει ὅτι κατόρθωσε μέ καθαρὰ ζωγραφικὰ μέσα νά ἀποδώσει τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς Ἁγίους στὴ μεταμορφωμένη τους διάσταση. Βεβαίως εἶχε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν Εἰκονομαχία διαμορφωθεῖ μιὰ τέχνη μέ ἰδιαίτερο τρόπο στὴ χρήση τοῦ σχεδίου, τοῦ χρώματος, τῆς προοπτικῆς, τοῦ φωτός, τῆς σύνθεσης. Ὅμως μετὰ τὴν Εἰκονομαχία αὐτὰ τὰ τεχνοτροπικὰ ἐπιμέρους στοιχεῖα παίρνουν τὸν ὀριστικὸ τους χαρακτήρα, πού συνιστᾶ τὴν ὑπέρβαση τῆς εἰδωλικῆς ἀναπαράστασης καὶ τὴν κυριαρχία τοῦ

πνευματικοῦ στοιχείου, πού γενικά θά μπορούσε νά προσδιορισθεῖ σάν κατάργηση τῆς προοπτικῆς. Σύνθεση ἐλεύθερη ἀπό χρόνο καί τόπο. Ἐνότητα τόπου καί χρόνου. Ἀνασύνθεση τῶν ἀναλογιῶν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. Ἀδιαφορία γιά τό φυσικό χρῶμα. Θεολογικά θά ὀριζόταν σάν μεταμόρφωση καί ἀνάπλαση τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου.

2. Ἀφοῦ ὁ Χριστιανισμός γεννήθηκε μέσα στήν Ἰσραηλιτική θρησκεία, πού ἦταν ἀνεικονική· ἀφοῦ ἡ ἀναπαραστατική δημιουργία ἐρχόταν σέ ἀντίθεση μέ τό Μωσαϊκό Νόμο, πού ἀπαγόρευε τήν εἰκονιστική παράσταση τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων· ἀφοῦ ποτέ κανείς δέν εἶχε δεῖ τόν Θεό («Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», Ἰωάν. 1, 18, καί «οὐ γάρ μή ἴδῃ ἄνθρωπος τό πρόσωπόν μου καί ζήσεται», Ἐξόδ. 33, 20, καί αὐτός ὁ Μωυσῆς εἶχε προλάβει νά δεῖ μόνον τά «ὀπίσω» τοῦ Θεοῦ, στ. 33)· καί ἀφοῦ εἶναι γνωστό ὅτι ὁ Χριστός δέν ἦλθε γιά νά καταλύσει τό Νόμο, ἀλλά νά τόν συμπληρώσει καί νά τόν ὀλοκληρώσει («μή νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τόν νόμο ἢ τούς προφῆτας, οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλά πληρῶσαι», Ματθ. 5, 17), γιατί ἔχουμε ὡς εἰκαστική ἔκφραση τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν τίς ἱερές εἰκόνες;

Μέ τή ἐνανθρώπηση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος, τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Πατρός, ὁ Θεός γίνεται ἄνθρωπος, παρεμβαίνει στήν ἱστορία, γίνεται ὀρατός ἀπό τούς ἀνθρώπους. Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης γράφει στήν Α΄ Ἐπιστολή του «ὅ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἑθεασάμεθα καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν» (στ. 1). Ἔτσι, ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό παίρνει ἄλλη διάσταση. Ὁ Θεός γίνεται ἄνθρωπος χωρίς νά χάσει ὅμως τίποτα ἀπό τή θεότητά Του.

Τό βασικό δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ὁ Χριστός εἶναι τέλειος Θεός καί τέλειος ἄνθρωπος, καί ἡ ἔνωση αὐτή δέν ἐπιφέρει καμία σύγχυση («δύο γάρ φύσεις συνῆλθον ἀλλήλους καθ' ἔνωσην ἀδιάσπαστον, ἀσύγχυτον, ἄτρεπτον», κατά τόν Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, *Περί τῆς Ἀγίας Τριάδας*, PG 95, 13), δίνει τή δυνατότητα στούς πιστούς νά ἀπεικονίσουν τόν Χριστό ὡς τέλειο ἄνθρωπο, μέ σάρκα καί μορφή ἀνθρώπινη. Μέ τή σάρκωση τοῦ Χριστοῦ ὄχι μόνο αἴρεται τό κόλλημα τῆς Μωσαϊκῆς ἀπαγόρευσης, ἀλλά ἐπιβάλλεται τώρα ἡ ἀπεικόνιση μέ τόν πιό ἐμφαντικό τρόπο, ἐπειδὴ βεβαιώνει ἀκριβῶς τή Σάρκωση καί διαιωνίζει τή σημασία της. Διατρανώνει τό ἱστορικό γεγονός τῆς Γέννησης, τῆς Βάπτισης, τῆς Σταύρωσης καί τῆς Ἀνάληψης, ἀποβάλλοντας κάθε ὑποψία φανταστικῶν παραπλανήσεων.

Ὡστόσο, θά μπορούσε νά ὑπάρξει ὁ κίνδυνος, ἡ ζωγραφική ἀπεικόνιση τοῦ Χριστοῦ νά περιορίζεται μόνο στήν ἀνθρώπινη πλευρά. Στή Βυζαντινὴ ὅμως τέχνη, τήν τέχνη τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔρχεται ἡ τεχνοτροπία νά περιορίσει αὐτόν τόν κίνδυνο. Εἰκονίζεται μὲν ὁ Χριστός μέ τή μορφή τοῦ ἀνθρώπου καί μέ ὀρισμένα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά πού καταγράφονται μάλιστα σέ κείμενα ἀπό τήν πρώτη βυζαντινὴ περίοδο, ὅπως διασώζονται π.χ. στό κείμενο «Ἐκ τῶν Ἐλπίου τοῦ Ρωμαίου, περί τοῦ δεσποτικοῦ χαρακτήρος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» τοῦ 10^{ου} αἰ., μέχρι τήν «Ἐρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης» τοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τοῦ 18^{ου} αἰ.

Ἡ αἰσθητικὴ ὅμως μορφή πού ἐπιλέγει ἡ βυζαντινὴ τέχνη γιά τήν ἀπεικόνιση μέ τή χρήση μόνο τῶν δύο διαστάσεων τῆς ἐπίπεδης ἐπιφάνειας τοῦ τοίχου ἢ τῆς εἰκό-

νας, χωρίς τήν ψευδαίσθηση τῆς τρίτης διάστασης μέ τή μέθοδο τῆς προοπτικῆς (γεωμετρικῆς καί ἀτμοσφαιρικῆς), δίνει ἀμέσως στόν πιστό τήν αἴσθηση ὅτι δέν ἔχει μπροστά του μιά εἰδωλική παράσταση, ὅπως γίνεται μέ τόν καθρέφτη καί σήμερα μέ τή φωτογραφία, ἀλλά κάτι διαφορετικό. Δέν ἀπεικονίζεται βέβαια ἡ θεία φύση, ἀλλά ὅπωςδήποτε ὁ πιστός ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ μή ρεαλιστική προσωπογραφία ἐμπεριέχει μιά ἄλλη σημειολογία. Ἡ διάσταση αὐτή τονίζεται μέ τό χρῶμα, πού δέν ἀποσκοπεῖ στήν ἀπόδοση τῆς φυσικῆς πραγματικότητος, ἀλλά νά ὁδηγήσει σέ μιά ὑπερφυσική ὄντοτητα.

Αὐτή ἡ ὑπέρβαση τοῦ ρεαλισμοῦ συντονίζεται καί μέ πολλά ἄλλα στοιχεῖα. Στή Σταύρωση π.χ. ὁ Χριστός στό σταυρό δέν ὑπόκειται στους νόμους τῆς βαρύτητας, μέ ριγμένο πρός τά κάτω τόν κορμό Του, καθώς κρέμεται ἀπό δύο καρφιά. Ἀντίθετα τό σῶμα ἔχει ταυτιστεῖ μέ τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ, πού διά τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ γίνεται ὄργανο τῆς σωτηρίας. Ἐπίσης, στίς εἰκόνες δέν ὑπάρχει αὐστηρή ἀκολουθία τόπου καί χρόνου. Στίς διάφορες σκηνές π.χ. ὁ Μυστικός Δείπνος, ὁ ἐν Κανᾶ Γάμος, δέν εἶναι σαφῆς ὁ διαχωρισμός ἐξωτερικοῦ καί ἐσωτερικοῦ χώρου. Ὡς πρός τό χρόνο πάλι διαφορετικές χρονικές στιγμές παρουσιάζονται ταυτόχρονα. Στή Γέννηση π.χ. ὁ μικρός Χριστός εἰκονίζεται στή φάτνη, ἀλλά συγχρόνως καί στό λουτρό πού Τοῦ κάνουν ἡ μαία καί ἡ Σαλώμη.

Ὅλα αὐτά τά γεγονότα συνέβησαν ἐν τόπῳ καί χρόνῳ, ἀλλά ξεπερνοῦν τόν τόπο καί τόν χρόνο. Τά χρώματα ἐπίσης συνεργοῦν σ' αὐτή τή σύζευξη τοῦ φυσικοῦ μέ τό ὑπερφυσικό, ἤ γιά νά χρησιμοποιήσουμε τήν Πατερική ὀρολογία «τοῦ κτιστοῦ μέ τό ἄκτιστο». Συχνά ἡ ἐλαφρά σκιά στά πλαίσιά τοῦ προσώπου εἶναι πρασινωπή (ὄμπρα ὠμή) πού λειτουργεῖ συμπληρωματικά πρός τό ρόδινο τῶν παρειῶν. Τά ἀντιρεαλιστικά στοιχεῖα συμπληρώνονται μέ τή σχηματοποίηση τῆς πτυχολογίας, πού φτάνει νά παίρνει γεωμετρική μορφή.

Δυό ἀκόμα τεχνοτροπικά στοιχεῖα ὀλοκληρώνουν αὐτή τή σύζευξη. Τό φῶς πρῶτα πού δέν ἔρχεται ἀπό μιά φωτιστική πηγῆ, πού δημιουργεῖ φωτεινά καί σκιερὰ ἐπίπεδα. Τό φῶς μοιάζει νά βγαίνει μέσα ἀπό τή μορφή τοῦ Χριστοῦ κατά τή ρητή διατύπωσή Του «ἐγώ εἰμι τό φῶς τοῦ κόσμου» (Ἰωάν. 8,12).

Δεύτερο εἶναι τό χρυσό βάθος τῶν παραστάσεων στά ψηφιδωτά τῆς ἀκμῆς τοῦ 11^{ου} αἰ. (Μονή Δαφνίου, Μονή Ὁσίου Λουκά, Νέα Μονή Χίου), ἀλλά καί στά μεταγενέστερα ἔργα καί τίς φορητές εἰκόνες τά διάφορα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ (Γέννηση, Σταύρωση, Ἀνάσταση κ.ἄ.) παριστάνονται μπροστά σ' ἕνα χρυσό κάμπο. Ἐνα στοιχεῖο μή ρεαλιστικό, πού δίνει ἐντελῶς ἄλλη διάσταση στό εἰκονιζόμενο ἱστορικό γεγονός, τό ὁποῖο ναι μέν διεξάγεται ἐν τόπῳ καί χρόνῳ, ἀλλά ὑπερβαίνει στήν πρώτη ὀπτική ἐπαφή τοῦ πιστοῦ ἤ τήν πρώτη ματιά τοῦ ὁποιοδήποτε θεατῆ, τόν τόπο καί τόν χρόνο, παίρνοντας διάσταση ὑπερχρονική καί ὑπερτοπική.

3. Ἄν ὅλα τά ἀνωτέρω ἀναφέρονται στό πρόσωπο τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πῶς αἰτιολογεῖται ἡ εἰκαστική ἔκφραση τῆς Μαρίας Θεοτόκου ἢ καί τῶν Ἀγίων μέ τίς ἱερές εἰκόνες;

Ἄρχικῶς, ἡ Παναγία Μητέρα, ἡ Παρθένος Μαρία, ἡ Θεοτόκος συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἐνσάρκωση. Εἶναι τό ἀνθρώπινο ὄργανο τῆς ἐνσάρκωσης καθώς δίνει τή σάρκα

της για να πραγματοποιηθεί η ενσάρκωση και να γεννηθεί ο Χριστός. Κατά συνέπεια στην εικονογραφία κατέχει καιρία θέση. Στους ναούς, ο Χριστός εικονίζεται στην κορυφή του κτίσματος στον τρούλλο, πού συμβολίζει τον ουρανό, αλλά και η Παναγία τοποθετείται στο τεταρτοσφαίριο της κόγχης του Ίερού Βήματος, ανάμεσα δηλαδή στον ουρανό και τη γη.

Στίς φορητές εικόνες του τέμπλου τοποθετείται δεξιά της Ωραίας Πύλης σε θέση πάριση με του Χριστού. Η Παναγία πάντως εικονίζεται πάντοτε σε αναφορά με τον Χριστό. Είτε κρατώντας Τον στην αγκαλιά της, είτε μετέχοντας στα διάφορα γεγονότα της ζωής του Χριστού από τον εν Κανῶ Γάμο μέχρι τη Σταύρωση και την Ανάληψη. Οι φορητές εικόνες της Παναγίας είναι ιδιαίτερα διαδεδομένες στην Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή περίοδο παριστάνοντας συνήθως την Παναγία μέχρι την μέση να κρατά στην αγκαλιά της με το ένα χέρι τον Χριστό, ενώ το άλλο εικονίζεται σε στάση δέησης. Έχουμε έτσι πάλι τη σύζευξη του ανθρώπινου και θείου στοιχείου.

Η Βρεφοκρατούσα Θεοτόκος εκφράζει όλη τη μητρική στοργή πού μορφοποιείται με τη στάση αλλά και με τη θερμή κλίμακα των χρωμάτων. Συγχρόνως, όμως, η Θεομήτωρ δέεται με το άλλο χέρι προς το μικρό παιδί της, καθώς γνωρίζει καλύτερα από κάθε άλλον άνθρωπο στη γη, ότι κρατά στην αγκαλιά της τον σαρκωμένο Υίο και Λόγο του Θεού.

Με την ίδια τεχνοτροπία και τά θεολογικά πνευματικά γνωρίσματα πού εκφράζει, εικονίζονται μέσα στίς εκκλησίες σε τοιχογραφίες και ψηφιδωτά, αλλά και φορητές εικόνες οι Άγιασμένοι άνθρωποι, άνδρες και γυναίκες, βασιλείς και αυτοκράτορες, στρατιωτικοί και άρχοντες, κληρικοί, μοναχοί και ασκητές, αλλά και πλήθος απλών ανθρώπων. Η άπεικόνιση με τον τρόπο αυτό ολοκληρώνει το έργο του Χριστού πού σαρκώθηκε για να μπορέσει να θεωθεί κατά χάριν ο άνθρωπος. «Αυτός γάρ ενηθρώπησεν, ίνα ήμεις θεοποιηθῶμεν», όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Άγ. Ἀθανάσιος (Περί ενανθρωπήσεως του Λόγου, 54, 3).

Αυτό είναι έξ άλλου το μέγα μήνυμα της πίστεως και της κλήσεως του Θεού. Όχι απλῶς η ήθική βελτίωση των ανθρώπων ούτε καν μόνον η αποκατάσταση του Ἀδάμ στην προπρωτική κατάσταση. Είναι αυτή η κατά χάριν θέωση και έτσι οι Άγιοι ιστορούνται με την προσωπικότητά τους ο καθένας. Με τά φυσιογνωμικά τους χαρακτηριστικά. Τά ενδύματά τους, πού συχνά φανερώνουν τη θέση τους και τό επάγγελμά τους. Αποδίδονται κι αυτοί εικαστικά στίς δύο διαστάσεις της ζωγραφικής επιφάνειας, αναγνωρίσιμοι, αλλά με τη δυσδιάστατη αναπαράσταση, τη λειτουργία του φωτός, τη σχηματοποιημένη πτυχολογία των ενδυμάτων τους δείχνουν ότι έχουν περάσει σ' ένα άλλο ύπαρκτικό επίπεδο. Αυτό πού η ορθόδοξη θεολογία ονομάζει κατά χάριν θέωση. Ενδεικτικό του ρόλου τους στη ζωή της Εκκλησίας είναι η θέση πού έχουν οι Άγιοι στο εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού. Ιστορούνται στη χαμηλότερη ζώνη του ναού, ὄρθιοι και όλόσωμοι. Είναι δίπλα με τούς πιστούς πού εκκλησιάζονται. Είναι σαν οι εκκλησιαζόμενοι να έχουν περάσει σ' αυτό τό άλλο επίπεδο της ύπαρξης, στην κατά χάριν θέωση.

Οι Άγιοι ζωγραφίζονται βέβαια και στίς φορητές εικόνες, τόσο για τούς ναούς όσο και για τά σπίτια. Εικονίζονται όλόσωμοι ή στηθαίοι (μέχρι τη μέση) συνοδευ-

όμενοι συχνά από μικρές παραστάσεις που ιστορούν γεγονότα από τό βίο τους, τά θαύματά τους, αλλά και τά μαρτύρια που υπέστησαν κατά τή ζωή τους. Χαρακτηριστική είναι ή εικόνα του Ἁγίου Νικολάου, που ἀπεικονίζει σκηνές από τό διακριτικό φιλανθρωπικό ἔργο ὡς Ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας, ἐνέργειές του γιά τήν διάσωση ἀθῶν, θαυματουργικές ἐμφανίσεις στους ἄρχοντες καί φυσικά θαυματουργικές ἐπεμβάσεις γιά τήν διάσωση τῶν ναυτιλομένων.

* * *

(α) Μέ τήν εἰκαστική ζωγραφική ἀπεικόνιση τοῦ Χριστοῦ ἀποτρέπεται ὁ ἐνδεχόμενος δοκητισμός, καθῶς μέ τό δυναμικό «ὄχι» στό δοκητισμό τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ διασώζεται καί βεβαιώνεται ή ἱστορικότητα τοῦ γεγονότος καί τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου.

(β) Εἰκονιζόμενος ὁ Χριστός ὡς «ὁ παλαιός τῶν ἡμερῶν», παράσταση ὁράματος ἀπό τό βιβλίο τοῦ Δανιήλ (καί ὡς «υἱός τοῦ ἀνθρώπου» στήν Ἀποκάλυψη), εἰκονίζεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστός πέρα ἀπό τόν χρόνο.

(γ) Ὅπου δέν ἔχουμε ἀναπαράσταση γεγονότος, τότε ἔχουμε ἀπεικόνιση τοῦ συμβολισμοῦ τοῦ γεγονότος, λ.χ. τό πιό φημισμένο ἔργο «ή φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ» ὡς ἀπεικόνιση τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Ἄντρεί Ρουμπλιώφ.

(δ) Ἄν εἶχε ἐπικρατήσει ή εἰκονομαχία, ή πίστη θά εἶχε στρεβλωθεῖ καί ή ἀνθρωπότητα θά εἶχε χάσει ἕνα τεράστιο κεφάλαιο τέχνης, μιά πολιτιστική κληρονομιά μεγάλου ἀριθμοῦ ἀριστουργημάτων, που ξεκινοῦν ἀπό τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες καί φθάνουν μέχρι τίς μέρες μας.

(ε) Ὁ θρίαμβος τῶν εἰκόνων κατανοεῖται ὡς θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας, διότι ή ἐπικράτηση τῶν εἰκόνων συνιστᾷ διατράνωση τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καί τῆς δυνατότητας τῆς κατά χάριν θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τό βαθύτερο νόημα τῶν εἰκόνων καί τῆς αἰσθητικῆς μορφῆς τους εἶναι ὅτι μᾶς ὀδηγοῦν ἀπό τή σάρκωση τοῦ Λόγου στή θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ζωγραφική ἀναπαράσταση τοῦ Χριστοῦ καί τῶν Ἁγίων γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι μιά τέχνη τῆς αἰωνιότητας, που μπορεῖ συγχρόνως νά τρέφει αἰσθητικά τήν καθημερινότητα. Ἀκόμα καί σ' αὐτούς που δέν δονοῦνται ἀπό τήν ἔκφραση τῆς πνευματικότητάς της καί τῆς ἐσχατολογίας της.

16. Πῶς σκιαγραφεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; (Α')

Πρεσβ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου, Δρος Θ.,
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Π. Φαλήρου, Ἰ.Μ. Ν. Σμύρνης

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀποσκοποῦν τὴν προτίμηση τῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὴν ἱστορική ἔρευνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀποστολικῆς περιόδου. Αὐτό συμβαίνει διότι (α) οἱ παύλειες ἐπιστολές συνιστοῦν τὶς ἀρχαιότερες γραπτές πηγές πληροφοριῶν γιὰ τὸν χριστιανισμό· εἰδικότερα τὸ ἀρχαιότερο γραπτὸ του κείμενο, ἢ Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς γράφεται μὲν δεκαεπτὰ χρόνια μετὰ τὴν ἐπίγεια παρουσία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰ ἔτη 49-50· (β) οἱ ἐπιστολές αὐτές ἔχουν ἀπὸ νωρὶς εὐρεία τῆ μαρτυρία τῆς χειρόγραφης παράδοσης· οἱ παραλλαγές μετὰ τῶν χειρογράφων τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου εἶναι περιορισμένες καὶ δευτερεύουσας θεολογικῆς σπουδαιότητος· (γ) μὲ τὶς ἐπιστολές του ὁ Παῦλος ἀπευθύνεται σὲ τρέχοντα θέματα τῆς ἐποχῆς πού γράφει γιὰ τὴ ζωὴ μιᾶς Ἐκκλησίας ἢ Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες βρίσκονται σὲ ἀπόσταση ἀπ' αὐτόν· μὲ ἄλλα λόγια εἶναι ζωντανές ἐπιστολές πού ἀπαντοῦν σὲ δικές τους ἐπιστολές ἢ ἀναφορές, ὅπου τώρα ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐξηγεῖ, διευκρινίζει, διορθώνει, προασπίζει ἢ ἐπιτίθεται.

Ἄς καταγράψουμε λοιπὸν συνοπτικῶς τὰ πληροφοριακὰ ὕλικά γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πού ἀπαντᾶ στίς ἐπιστολές τοῦ ἀποστόλου Παύλου:

1. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ἀπόγονος τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ, σύμφωνα μὲ τὸ Γαλ. 3,16.

2. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἄμεσος ἀπόγονος τοῦ βασιλιᾶ Δαβίδ. Αὐτό εἶναι καίριο σημεῖο στὴν πίστη ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Μεσσίας τοῦ Ἰσραήλ (Ρωμ. 1,3· 9,5· 15,8· Α' Κορ. 15,3).

3. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός γεννιέται «ἐκ γυναικός», πού ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Παῦλος γνωρίζει καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν παρθενική σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ (Γαλ. 4,4). Οἱ λέξεις τοῦ Παύλου βρίσκονται σὲ συμφωνία μὲ τὸν Ματθαῖο, «Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός» (Μτ. 1,6). Ὁ Ἰησοῦς γεννιέται ἀπὸ μιὰ γυναίκα, τὴ Θεοτόκο Μαρία, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν «ἄνδρα» της, τὸν Ἰωσήφ (ὅπ.π.).

4. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός γεννιέται καὶ ζεῖ «ἐν πτωχείᾳ»· ἦταν πλούσιος καὶ ἔγινε γιὰ χάρι μας φτωχός, φορώντας τὴν φτωχὴ ἀνθρώπινη φύση (Β' Κορ. 8,9).

5. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὄχι μόνο «γίνεται ὑπὸ νόμον», δηλ. ὑποτάσσεται σὲ τὸν νόμο κατὰ τὴ γέννησή του, ἀλλὰ καὶ ζεῖ κάτω ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ νόμο (Γαλ. 4,4).

6. Ὁ Παῦλος ἀναφέρει τὸν ἐπώνυμο ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου, τὸν Ἰάκωβο, καὶ τοὺς λεγόμενους «ἀδελφούς τοῦ Κυρίου», ἀνώνυμα (Γαλ. 1,19· Α' Κορ. 9,5).

7. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι αὐτὴ τῆς ταπεινότητος καὶ πραότητος, συμφωνοῦσα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ φράση «πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ» (Β' Κορ. 10,1· Μτ. 11,29).

ΠΡΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΝ

Ἰωάννης Φουντούλης καί μυστική Λατρεία

Παναγιώτῃ Ἰ. Σκαλτσῇ,
Ἄναπλ. Καθηγητῇ Α.Π.Θ.

ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ τοῦ τρέχοντος ἔτους συμπληρώθηκαν τρία χρόνια ἀπό τήν πρός Κύριον ἐκδημία τοῦ μακαριστοῦ Καθηγητοῦ τῆς Λειτουργικῆς καί τῆς Ὀμιλητικῆς στό Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ἰωάννου Μ. Φουντούλη. Ἐχοιμήθη στίς 24 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 2007 ἀφήνοντας πίσω ἀγαθὴν μνήμην λογίου ἀνδρός, ταπεινοῦ ἀνθρώπου καί ἐμπνευσμένου δημιουργοῦ τετρακοσίων καί πλέον πονημάτων λειτουργικοῦ, ὀμιλητικοῦ καί ἀγιολογικοῦ περιεχομένου¹. Βαθύς μελετητής τῶν λειτουργικῶν κειμένων καί τῶν περὶ τήν θεία Λατρεία πατερικῶν πηγῶν ἀσχολήθηκε μέ ὅλες τίς πτυχές τῆς λατρευτικῆς μας παράδοσης καί ἀνέδειξε τόσο τόν ἱστορικο-θεολογικό πλοῦτο τῆς Λατρείας, ὅσο καί τή σημασία του γιά τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ μακαριστός εἶχε τήν τιμή καί τήν εὐκαιρία ἀπό τό ἔτος 1964 νά συνεργασθεῖ μέ τό περιοδικό «Ὁ Ἐφημέριος». Ἀπό τό βῆμα αὐτό ἀνέπτυξε μέ ἀγάπη ἓνα σπουδαῖο διάλογο μέ τούς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπαντώντας σέ συγκεκριμένα ἐρωτήματα λειτουργικοῦ περιεχομένου². Μεταξύ τῶν θεμάτων πού ἀπασχόλησαν τόν ἐν λόγῳ διάλογο εἶναι καί αὐτό τοῦ τρόπου ἀνάγνωσης τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας. Μέ δεδομένο ὅτι ἀπό τόν 4ο αἰ. εἰσάγεται ὁ

ὁρος *μυστικός* γιά τή θεία Εὐχαριστία³ καί ἔκτοτε μέχρι καί σήμερα ἡ εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ ἢ ὄχι ἐκφορά τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας εἶναι ἀντικείμενο καταγραφῆς καί συζήτησης ἐντός τῆς Ἐκκλησίας⁴, ὁ Ἰωάννης Φουντούλης εἶδε τό ὅλο ζήτημα στίς σωστές ἱστορικές, θεολογικές, λειτουργικές καί ποιμαντικές του διαστάσεις.

Συγκεκριμένα ἀναφέρεται στήν κατά τήν ἀποστολική ἐποχή ἐνότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος μέ βάση τή συμμετοχή τοῦ λαοῦ στά λεγόμενα «τῶ νοῖ»⁵. Ἀκολουθῶς κάνει λόγο γιά τό κλίμα πού εἶχε διαμορφωθεῖ ἀπό τόν 3ο ἕως καί τόν 5ο αἰ. ἀρχικά μέ τά περὶ «ἀγράφου διδασκαλίας»⁶ καί ἀπόκρυψης τῶν μυστηρίων ἀπό τούς μὴ μεμνημένους (*disciplina arcani*) καί στή συνέχεια μέ τήν ἀντίδραση τοῦ Ἰουστινιανοῦ στή διαφαινόμενη ἐπικράτηση τῆς μυστικῆς ἀνάγνωσης τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας καί τοῦ Βαπτίσματος⁷. Ὅσον ἀφορᾷ στήν παλαιά πράξη τῆς ἀπόκρυψης τῶν μυστηρίων ὁ Ἰωάννης Φουντούλης γράφει ὅτι «δέν ἔχει καμία σχέση μέ τήν μυστικῶς ἀνάγνωση τῶν εὐχῶν. Αὐτή ἀφοροῦσε καί ἀφορᾷ στούς μὴ μεμνημένους, στούς μὴ χριστιανούς δηλαδή... Γιά τούς πιστούς δέν ὑπάρχουν μυστικά οὔτε ἀπόκρυφα. Ἡ ἀποκάλυψη εἶναι πλήρης καί κοινὴ γιά ὅλα

τά βαπτισμένα ἐν Χριστῷ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Οὔτε ὑπάρχει ἄλλη θεολογική διδασκαλία γιὰ τόν λαό καί ἄλλη γιὰ τόν κληρο»⁸. Τή σχετική δέ μέ τό θέμα αὐτό Νεαρά (139) τοῦ Ἰουστινιανοῦ τή χαρακτηρίζει ὡς «ἓνα ρωμαλέο θεολογικό κείμενο, πού μέ βιβλικά καί δογματικά ἐπιχειρήματα κατοχυρώνει τήν λειτουργική δεοντολογία καί μέ αὐστηρότητα προσπαθεῖ νά περιστείλει τίς τάσεις τῆς κατά τό σεσηπημένον ἀπαγγελίας τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας («προσκομιδῆς») καί τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος»⁹.

Γιὰ τήν κατά τούς μετέπειτα αἰῶνες καί δῆ καί τήν Τουρκοκρατία γενικευμένη ἐπικράτηση τῆς μυστικῆς ἀνάγνωσης τῶν εὐχῶν, ὁ μακαριστός Καθηγητής πιστεύει ὅτι ὀφείλεται περισσότερο σέ πρακτικούς λόγους, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ βαθμιαία ἀνύψωση τοῦ τέμπλου, «ἴσως καί ἡ τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας ἀπό μόνο τόν ἱερέα χωρίς τή συμμετοχή τοῦ διακόνου»¹⁰. Τά ἔντυπα ἐπίσης βιβλία εἶχαν μεγάλη συμβολή στό «μυστικῶς» τῶν εὐχῶν. Ὡς συνέπεια αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης ἦταν ἡ διασάλευση τῆς ἐνότητας τοῦ κειμένου τῆς Λειτουργίας¹¹ μέ τή μετάθεση τῶν εὐχῶν καί τήν ἀποδέσμευσή τους ἀπό τίς τριαδολογικοῦ περιεχομένου ἐκφωνήσεις των. Ὁ χρόνος ἐπίσης τῆς σιωπῆς πού ὑπῆρχε καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἱερέας διάβαζε «ἀπό μέσα του», ἐπιτροχάδην καί «μέ τό μάτι» τίς εὐχές καλύφθηκε μέ τά ἀργά μουσικά μέλη ἐκ μέρους τῶν ψαλτῶν¹². «Πέρα ὅμως ἀπό τήν ἀπαράδεκτη καί, ἅς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά τήν χαρακτηρίσω, ἀσεβῆ αὐτή ἀκαταστασία –γράφει ὁ Ἰωάννης Φουντούλης–, τό σοβαρότερο ἐπακόλουθο τῆς μυστικῆς ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν εἶναι ἡ

μετατροπή τῆς θείας Λειτουργίας σέ μιὰ σειρά δοξολογικῶν ἐκφωνήσεων, πού αἰτιολογοῦν κείμενο μὴ ἀκουόμενο, φαλμωδημάτων καί πράξεων, πού δέν ἔχουν αὐτοτελές νόημα χωρίς τίς εὐχές»¹³.

Σεβόμενος κατά πάντα ὁ Ἱ. Φουντούλης τόν μυστηριακό χαρακτήρα τῆς θείας Λατρίας, «τά μυστικά», ὅπως χαρακτηρίζει ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης τή θεία Λειτουργία¹⁴, συμφωνεῖ καί προσυπογράφει αὐτά πού ἡ πατερική παράδοση, διὰ στόματος τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ Κων/πόλεως, ἐπισημαίνει, περί τῆς διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου δηλαδή ἀποκαλύψεως τοῦ «πρό τῶν αἰῶνων καί ἀπό γενεῶν»¹⁵ ἀποκεκρυμένου μυστηρίου καί φανερώσεώς του στή θεία Λατρεία μέ κάθε τρόπο «πρός ἁγιασμόν καί σωτηρίαν τῶν πιστῶν»¹⁶.

Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἀσφαλῶς ἡ θεία Λειτουργία εἶναι τό σεσημημένο μυστήριο, πρό τοῦ ὁποίου «σιγᾶ πᾶσα σὰρξ βροτεία»¹⁷. Αὐτό ὅμως κατά τό σύγχρονο σπουδαῖο λειτουργιολόγο τῆς Ἐκκλησίας μας δέν ἐμποδίζει τήν εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωση τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας. Καί τοῦτο διότι «“Μυστήριο” γιὰ τούς πιστούς, κληρο καί λαό, δέν σημαίνει τό ἀπόρητο, ἀλλά ἐκεῖνο πού ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δέν χωρεῖ. Ὅχι ὅτι δέν γνωρίζουν, ὅτι ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος τῆς προσφορᾶς μας, διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μεταβάλλεται σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ ἢ τό νερό κατά τό ἅγιο Βάπτισμα μεταστοιχειώνεται διὰ τῶν εὐχῶν σέ “ὑδωρ ἀναγεννήσεως”, ἀλλά ὅτι εἶναι ἀκατάληπτος ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹⁸.

Αυτό ακριβώς έννοει και ο Άγιος Νικόδημος ο Άγιορείτης όταν γράφει ότι τό Μυστήριο «είναι άκατάληπτον, και άκολούθως είναι άρρητον και άνέκφραστον και διά πίστεως μόνης δεχόμενον», ή δέ θυσία είναι μυστική μέ τήν έννοια ότι είναι «άόρατος και ύπέρ τήν αίσθησιν»¹⁹. Στή βάση αυτή ο όρος «μυστικός» προσδιορίζει πολλές έννοιες και σημαντικά γεγονότα σχετιζόμενα μέ τήν ιστορία τής σωτηρίας μας, όπως π.χ. Πάσχα μυστικόν, ως τό έν ήμιν ίερουργούμενο μυστήριο²⁰, μυστική γέννηση κατά τό Βάπτισμα μέ τήν έννοια ότι ή χάρις του Θεού μυστικά λειτουργεί μέσα μας και μάς αναγεννά²¹, μυστική τράπεζα ως άνάμνηση τής τραπέζης του μυστικού δείπνου²² και τύπος τών έσχάτων, μυστικός λαός²³ προφανώς ως μύστης τών άπορρητών, μυστικός ύμνος όπως ο χερουβικός, ο όποιος δηλώνει τό μυστικό είκονισμό τών πιστών μέ τούς άγγέλους αλλά φάλλεται εις έπήκοον όλων και μάλιστα μεγαλόπρεπα.

Είναι πλέον βέβαιον ότι όπου υπάρχει ο προσδιορισμός μυστικός δέν σημαίνει ότι καταργούνται οι αισθήσεις, αλλά ότι ή άόρατος χάρη του Θεού ως άκτιστος ένέργεια λειτουργεί και ένεργεί «έν πάση πληροφορία και αισθήσει»²⁴. Σημαίνει ότι τό σεσιγημένο μυστήριο προσεγγίζεται «έν προσοχή διανοίας και συντριβή καρδιάς»²⁵, μέ φόβο δηλαδή Θεού, τάξη, ευλάβεια και προσοχή χωρίς κατά τόν Άγιο Νικόδημο τόν Άγιορείτη ο νοϋς μας νά «περιπατεί εις τά κοσμικά και μάταια πράγματα»²⁶.

Στοιχούμενος ο Ι. Φουντούλης στήν πατερική αλήθεια ότι στήν Έκκλησία «μυστικώς καθ' εκάστην ίερουργείται ο έκ του ουρανού καταβάς άρτος»²⁷, τόν

όποιον ο πιστός όρα, άπτει και έσθιει²⁸, καθώς επίσης στήν προτροπή του άγίου Συμεών Θεσσαλονίκης πού θέλει τίς ευχές νά αναγινώσκονται «μετά προσοχής και άργως ... έν έπηκόω»²⁹, δέν μπορεί νά διανοηθεί μία λειτουργία άκατανόητη³⁰. Για τόν ίερέα πιστεύει ότι «είναι τό στόμα, όχι μιās βωβής Έκκλησίας, αλλά του λαού του Θεού πού μετά παρησίας άπευθύνεται προς τόν Θεό Πατέρα διά του ίερέως και συμμερίζεται τά λεγόμενα από αυτόν»³¹. Ο δέ λαός είναι άδιανόητο νά μή κατανοεί τά τελούμενα «νά μή συμμερίζεται τούς λόγους τής ευχής και του ύμνου»³².

Γι' αυτό και τάσσεται, όπως και ο δάσκαλός του, μακαριστός Καθηγητής τής Λειτουργικής Π. Τρεμπέλας³³, ύπέρ τής εις έπήκοον άνάγνωσης τών ευχών τής θείας λειτουργίας «χωρίς ύπερβολές στήν άπαγγελία, σεμνά και μέ ίεροπρέπεια, τόσο δέ δυνατά όσο νά είναι δυνατή ή άκρόασή τους»³⁴. Τό μέ ήσυχο τρόπο και ειρηνικό άκουσμα τών ευχών δέν έρχεται σ' αντίθεση μέ τό «μυστικώς». Άπεναντίας τό ενισχύει, διότι κρατά τόν νοϋ τών πιστών μέ προσοχή στά λεγόμενα, για νά έντυπώνονται κατά τόν Άγιο Νικόδημο τά λόγια στήν καρδιά των³⁵. Προετοιμάζονται επίσης καλύτερα για νά προσέλθουν στο μυστήριο τής θείας Ευχαριστίας και διασφαλίζεται ή ένότητα του εκκλησιαστικού σώματος. Ο ίερεύς διαβάζοντας τίς ευχές ευχαριστεί, αλλά και τό πλήρωμα τών πιστών μέ τό νά άκούει τίς ευχές και νά άπαντά μέ τό «Άμήν» συμμετέχει στά τελούμενα και οικοδομείται³⁶. Αυτό άλλωστε είναι και τό αίτούμενο στή θεία λειτουργία, ή μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης συμμετοχή στήν τράπεζα του λόγου, αλλά και στήν τράπεζα τής Ευχαριστίας.

1. Συντόμως από τις εκδόσεις Π. Πουρναρά στη Θεσσαλονίκη θα κυκλοφορηθεί το προς τιμήν του μακαριστού Καθηγητού τρίτου έργου με τήν Έργογραφία του και έξηντα περίπου κείμενα μαθητών και φίλων του. 'Ο πλήρης τίτλος είναι: *Γηθόσυνον σέβασμα. Τιμητικόν άφιέρωμα εις τόν Καθηγητήν Ιωάννην Μ. Φουντούλην*, Θεσσαλονίκη 2010.
2. Για τό περιεχόμενο και τή σημασία αὐτοῦ τοῦ ἔργου, τό ὁποῖο ἐκδόθηκε σέ πέντε τόμους ἀπό τήν Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, βλ. Κ. ΚΑΡΑΪΩΑΡΙΗ (Πρωτοπρ.), «'Ο λειτουργιολόγος Ιωάννης Φουντούλης μέσα ἀπό τό ἔργο του: "Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας"», ἐν Ἐναβαθμοί Λειτουργικῆς Ζωῆς, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 107-169.
3. ΕΥΓΥΧΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Περί τοῦ ἁγίου Πάσχα καί τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας* 5, PG 86², 2392D. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Εἰς τόν Βίον Κωνσταντίνου* 4, 45 καί 71, PG 20, 1196B καί 1225C-1227A.
4. Για τό θέμα αὐτό βλ. Γ. Ν. ΦΙΛΙΑ, Ὁ τρόπος ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν στή Λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τά χειρόγραφα Εὐχολόγια Η'-ΙΔ' αἰώνων, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1997.
5. Α' Κορ. 14, 15. Βλ. καί Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή θεία Λατρεία, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 205. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας, τ. Ε', Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 2003, σ. 192.
6. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, 27, 66, PG 32, 188B.
7. R. SCHOELL - G. KROLL, *Corpus Juris Civilis*, τόμ. III, Berolini, Weidmannos 21899, σ. 699 (3-15): «Μή κατὰ τό σεισιωπημένον, ἀλλά μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουμένης τήν θείαν προσκομιδήν καί τήν ἐπί τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχήν ποιεῖσθαι».
8. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σ. 196.
9. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σ. 198.
10. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σ. 199. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή θεία Λατρεία*, σ. 206.
11. Κατὰ τό Μέγα Βασίλειο σέ κάθε Ἀκολουθία ὑπάρχει διαδοχή τῶν εὐχῶν, τῶν ὕμνων καί τῶν ἀναγνωσμάτων. Βλ. *Εἰς τόν Α' Ψαλμόν*, PG 29, 212BC.
12. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σ. 200. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή θεία Λατρεία*, σ. 207. Γ. Ν. ΦΙΛΙΑ, «Μελωδία καί προσευχή στήν Ἁγία Ἀναφορά. Λίγες εἰσαγωγικές σκέψεις», ἐν *Σύναξη* 95 (Ἰούλ.-Σεπτ. 2005) 48-51.
13. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σσ. 201, 203-212. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἀπαντήσεις..., τ. Δ', σσ. 26-30.
14. *Διάλογος...*, ΠΝΣΤ', PG 155, 364A. Γενικότερα γιά τό πῶς ὁ ἅγιος Συμεών ἀντιλαμβάνεται τή μυστική Λατρεία βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Τό λειτουργικόν ἔργον Συμεών τοῦ Θεσσαλονίκης. (Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν καί θεωρίαν τῆς θείας Λατρείας)*, Θεσ/νίκη 1965, σσ. 127-141.
15. *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική καί μυστική θεωρία*, PG 98, 429B.
16. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τό πνεῦμα τῆς θείας Λατρείας», ἐν *Λειτουργικά Θέματα Α'*, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 25.
17. Ὑμνος ἀντί χειρουβικοῦ κατὰ τό Μέγα Σάββατον. Βλ. καί Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὁ.π., σ. 26. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Πρός τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων...*, PG 49, 372: «Μυστήρια καί λέγεται, καί ἔστιν ἔνθα δέ μυστήρια, πολλή σιγή. Μετά πολλῆς τοῖνον τῆς σιγῆς, μετὰ πολλῆς τῆς εὐταξίας, μετὰ προσηκούσης εὐλαβείας».
18. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σ. 197.
19. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Ὁμολογία πίστεως, ἐν Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ, *Ἐν ἀσκήσει καί μαρτυρίῳ*, ἐκδ. «Ἀρμός», Ἀθήνα ἄ.ἔ., σσ. 169-170.
20. Τροπάριο θ' ὠδῆς Κανόνα Ἀποδείπνου Μεγάλης Τετάρτης.
21. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὑπόμνημα εἰς τόν ἅγιον Ιωάννην τόν Ἀπόστολον καί Εὐαγγελιστήν, 10, PG 59, 768.
22. ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ, *Fragmenta in Isaiam*, PG 10, 628B.
23. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Πρός τοὺς βραδύνοντας εἰς τό Βάπτισμα*, PG 46, 736C.
24. ΜΑΡΚΟΥ ΕΡΗΜΙΤΟΥ, *Συμβουλία νοός πρὸς τήν ἑαυτοῦ ψυχῆν*, PG 65, 1103D.
25. ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ, *Τοῦ ὀσίου καί θεοφόρου πατρός ἡμῶν Εὐθυμίου Βίος καί Πολιτεία* 7, PG 114, 604A.
26. *Χρηστοθήθεια τῶν χριστιανῶν*, ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 320.
27. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐξηγήσεις εἰς τό κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 72, 489B.
28. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τό κατὰ Ματθαῖον, ὁμιλία ΠΒ'*, PG 58, 739Α'. Πρβλ. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, 99, PG 155, 301C.
29. *Διάλογος...*, 61, PG 155, 212C.
30. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Περί μίαν μεταρρύθμισιν τῆς θείας Λειτουργίας*, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 6.
31. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σ. 192.
32. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Σύγχρονα λειτουργικά προβλήματα*, Ἀθήνα 1993, σ. 25. Πρβλ. ΠΡΩΤ. Δ. Β. ΤΖΕΡΠΙΟΥ, *Λειτουργική Ἀνανέωσις. Δοκίμια λειτουργικῆς ἀγωγῆς κλήρου καί λαοῦ Α'*, ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθήνα 2001, σσ. 38-64.
33. *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήνα 21982, σσ. 98-101. Ἡ ρωμαϊκή λειτουργική κίνησις καί ἡ πράξις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ συμμετοχή τοῦ λαοῦ ἐν τῇ λατρείᾳ καί ἡ ἐκφώνησις τῶν εὐχῶν τῆς Λειτουργίας, Ἀθήνα 1949.
34. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή θεία Λατρεία*, σ. 207. Πρβλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἀπαντήσεις..., τ. Ε', σσ. 202-203.
35. *Χρηστοθήθεια τῶν χριστιανῶν*, σ. 318.
36. Α' Κορ. 14, 16-17. Βλ. καί Π. Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, «Ἡ περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας παράδοση καί οἱ σχετικές ἀπόψεις τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου», ἐν *Θεολογία*, 79 (Ἰούλ.-Σεπτ. 2009), τεύχ. 3, σσ. 71-93.

10. Τρόποι κατήχησης (Γ')

Ἀλεξάνδρου Καριώτογλου, Δρος Θ.

Στό τελευταῖο ἄρθρο εἶδαμε τόν Ἄββα Θεωνᾶ, σύμφωνα μέ τήν πληροφορία τοῦ ἁγίου Κασσιανοῦ, νά μᾶς συμβουλεύει νά μήν ξεχνᾶμε ὅτι «τά ἐργαλεῖα πού χρησιμεύουν γιά κάποια συγκεκριμένη ἐργασία εἶναι πολὺτιμα σ' αὐτόν πού ξέρεи νά τά χρησιμοποιεῖ γιά νά παράγει». Σήμερα ἔχουμε στά χέρια μας καί ἐργαλεῖα πού προέρχονται ἀπό τή σύγχρονη τεχνολογία καί θά μπορούσαν κάλλιστα νά συμπεριληφθοῦν στή σειρά τῶν τρόπων κατήχησης. Βλέπουμε καθημερινά ἐφημερίδες καί περιοδικά, τά ὁποῖα, γιά νά αὐξήσουν τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, προσθέτουν στήν καθημερινή ἢ τήν κυριακάτικη ἐκδοση τοῦ φύλλου τους ποικίλα ἔνθετα καί CD ἢ DVD. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἔχει λόγο νά ἀρνηθεῖ τή χρήση σύγχρονων τρόπων γιά τήν κατήχηση καί συχνά αὐτό γίνεται ἀπό πολλούς κληρικούς, θεολόγους ἢ κατήχητές.

Πολύ πρόσφατα ἦλθε στά χέρια μου ἓνα τέτοιο DVD καί στάθηκε ἀφορμή γιά νά δοῦμε καί αὐτή τήν πλευρά τῶν τρόπων κατήχησης. Πρόκειται γιά ἓνα DVD, τό ὁποῖο στήθηκε σέ ἓνα μοναστήρι, ἀπό τίς ἴδιες τίς μοναχές. Φέρει τόν τίτλο «Ὁ προφήτης Ἰωνᾶς». Ζωντανεῦει τήν ἱστορία τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ προφήτη τῆς Ἐκκλησίας μέ βάση τήν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου πού βρίσκεται δίπλα στό καθολικό τῆς Ἱ. Μ. Τιμ. Προδρόμου Καρέα. Ἡ ἱε-

ρά αὐτή μονή ἔχει ἀπό πολλά χρόνια ξεκινήσει ὡς ἱεραποστολικό μοναστήρι, δηλαδή ὡς μονή πού ἐκτός ἀπό τό αὐστηρά μοναχικό της τυπικό προετοιμάζει μοναχές, καί ὄχι μόνο, γιά ἱεραποστολική ἐργασία, ὅπου χρειαστεῖ. Αὐτό σημαίνει ὅτι σ' ὅλη του τήν πορεία διακρίνει κανείς καί ἰδιαίτερη εὐαισθησία γιά τήν κατήχηση. Οἱ ἀρετές τοῦ συγκεκριμένου DVD εἶναι τέσσερις: ἡ ἄρτιας βυζαντινῆς τεχντροπίας εἰκονογράφηση, ὁ προσεγμένος λόγος, ἡ σωστά ἐπιλεγμένη μουσική ἐπένδυση καί οἱ θεολογικές ἔννοιες πού μέ ἓναν τρόπο διακριτικό περνᾶνε μέσα ἀπό τό λόγο. Θά ἔλεγε κανείς ὅτι οἱ ἀρετές αὐτές καλύπτουν πλήρως τή μεθοδολογία μιᾶς προσπάθειας κατήχησης ὄχι μόνο ἑνός πιστοῦ, ἀλλά καί ὁποιοδήποτε προσώπου πού θά ἐπιθυμοῦσε νά γνωρίσει τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί νά ἐπιθυμήσει νά γίνει μέλος της.

Ἡ περιπέτεια κατ' ἀρχήν τοῦ προφήτη γίνεται ἀντικείμενο μιᾶς νηφάλιας διήγησης τοῦ κειμένου ἀπό τήν Π. Διαθήκη. Καί δίνουμε τό χαρακτηρισμό τῆς «νηφάλιας διήγησης», ἐπειδή πολλές φορές, θέλοντας νά διηγηθοῦμε μία τέτοιου εἶδους διήγηση, ἔχουμε πολλοί ἓνα κηρυγματικό ὕφος, τό ὁποῖο τίς περισσότερες φορές εἶναι πολύ «ἀβανταδόρικο» (ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ἢ κακή αὐτή λέξη). Θέλω νά πῶ, ὅτι ἔχει πολύ στόμφο καί ὑπερηφάνεια, ἄν ὄχι καί ὑποκρισία, ἐπειδή πιστεύουμε

ὅτι ἓνα τέτοιο ὕφος πείθει εὐκολότερα ἓναν ἀκροατή. Στὴν πραγματικότητα δὲν πείθει, ἀλλὰ ἐξαναγκάζει νὰ δεχτεῖ κανεὶς ὅσα λέμε. Στὸ DVD αὐτὸ δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Ἡ νηφαλιότητα δείχνει ὅτι αὐτὸς πού διηγεῖται, ζεῖ τὸ λόγο του καὶ δὲν μεταφέρει ἀπλᾶ μιὰ ἱστορία μὲ τίς ιδέες καὶ τίς ἔννοιες πού τὴν ἀκολουθοῦν. Ἡ εἰκονογράφηση, ἡ ὁποία συνοδεύει τὸ λόγο, βοηθᾷ τὸν ἀκροατὴ καὶ θεατὴ νὰ προσλαμβάνει καλύτερα καὶ νὰ κάνει πιὸ εὐπεπτο τὸ λόγο. Εἶναι ταυτόχρονα καὶ μιὰ εὐκαιρία νὰ ἐξοικειωθεῖ τὸ μάτι στὸν ἄκρως συμβολικὸ καὶ δογματικὸ τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζονται εἰκονογραφικὰ ἱστορικές καὶ θεολογικές ἀλήθειες. Ἔτσι ὑλοποιεῖται αὐτὸ πού ἀναφέρει ὁ Παῦλος Εὐδοκίμωφ γιὰ τίς εἰκόνες, ὅτι δηλαδή «τὸ νοητὸ περιεχόμενον τῶν εἰκόνων εἶναι δογματικόν, γι' αὐτὸ καὶ «ὠραία» δὲν εἶναι ἢ εἰκόνα ὡς ἔργο τέχνης, ἀλλὰ ἢ ἀλήθεια τῆς. Μιὰ εἰκόνα δὲν μπορεῖ ποτέ νὰ εἶναι «ὁμορφη»· ἢ ὠραιότητά τῆς ἀπαιτεῖ μιὰ πνευματικὴ ὠριμότητα γιὰ νὰ τὴν ἀναγνωρίσουμε». Ἡ μουσικὴ ἐπένδυση εἶναι δανεισμένη ἀπὸ κλασικὰ ἔργα τοῦ Τσαϊκόφσκυ, τοῦ Μότσαρτ καὶ ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ παράδοση, ὅπως τὴν ἀποδίδουν οἱ ἀδελφές τῆς μονῆς. Κι ἐδῶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ διακρίνει μιὰ προσεγμένη χρῆση ἀκουσμάτων, τὰ ὁποῖα προδιαθέτουν θετικὰ τὸ αὐτί τοῦ ἀκροατῆ. Ἐνας ἄνθρωπος πού ἐπιθυμεῖ νὰ κατηχηθεῖ, δὲν εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀκούει συνεχῶς τὴ βυζαντινὴ καὶ μόνο μουσική, καθὼς πιστεύουν πολλοί. Χρειάζεται μὲ τρόπο ἀπαλὸ νὰ εἰσαχθεῖ καὶ στὴν ὁμορφιά καὶ τὴ γλυκύτητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Οἱ μοναχές δὲν ἐπέλεξαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς διήγησής τῆς βυζαντινὴ μουσικὴ ἐπένδυση, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ

μιὰ ἀπαλὴ κλασικὴ μουσικὴ ὁδηγοῦν τὸν ἀκροατὴ στὸ σημεῖο νὰ ἀκούσει στὸ τέλος τὸ ἀπολυτίκιον καὶ τὸ κοντάκιον τοῦ προφήτη ὡς τελικὸ ἐκκλησιαστικὸ «τραγουδι» ἐξύμνησης καὶ ἀπόδοσης δόξας πρὸς τὸ Θεό, τραγουδι χαρᾶς γιὰ τὴν παρουσία μιᾶς μορφῆς στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας τοῦ σύμπαντος κόσμου. Ὁ ἀκροατὴς ὑποβάλλεται νηφάλια καὶ θεωρεῖ φυσικὴ κατάληξη τὸν βυζαντινὸ ὕμνον. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐδοκίμωφ προσθέτει ὅτι «οἱ βίοι τῶν ἀγίων, πού ψάλλονται στίς ὠδές καὶ παρουσιάζονται στίς εἰκόνες, διδάσκουν ὅτι οἱ κλήσεις τοῦ Θεοῦ μέσα στὰ ἅγια Εὐαγγέλια εἶναι ἀπόλυτα πραγματοποιήσιμες καὶ ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους».

Τελικὸς στόχος τοῦ DVD εἶναι νὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἱστορία τοῦ προφήτη Ἰωάννη ἐξηγώντας τίς θεολογικὲς ἀλήθειες πού ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτὴ, πού εἶναι καὶ τὸ οὐσιωδέστερον κομμάτι τοῦ ἐγχειρήματος: ἡ κατήχησις αὐτοῦ πού βλέπει τὴν εἰκονογράφηση καὶ ἀκούει τίς προτυπώσεις πού περιέχει ἢ ἱστορία ἑνὸς προσώπου. Ἔτσι ὁδηγεῖται στὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀλήθειας, ὅτι τὸ γεγονός τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου βιώθηκε μὲ ἓναν ἀλλιώτικον τρόπο μέσα ἀπὸ μιὰ ἀνθρώπινη περιπέτεια, ἓναν τρόπο μυστικόν, δυναμώνοντα τὴν προσμονὴν γιὰ τὴν κατανίκησιν τοῦ τραγικοῦ γεγονότος τοῦ θανάτου.

Οἱ ἀδελφές τῆς μονῆς μᾶς ὑπέδειξαν μὲ τὸν προσωπικὸν τους μὸχθον καὶ τὸν καλύτερον τρόπον, ὅτι καὶ οἱ πιὸ σύγχρονοι τρόποι κατήχησης μπορεῖ νὰ γίνουσι ἀπόλυτα ἀποδεκτοί, νὰ ἀποτελέσουσι μιὰ πραγματικότητα, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει διάκρισις καὶ νηφαλιότητις, ποιότητις καὶ ὄχι προχειρότητα στὴ μεγάλη ὑπόθεσιν τῆς κατήχησης.

Ὁ Χριστός καί τό πλήθος

Πρωτ. Ἀντωνίου Πινακούλα,
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Χαλανδρίου, Ἰ. Ἀρχ. Ἀθηνῶν

Α. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Ἡ θέση τῆς Κυριακῆς στό ἐκκλησιαστικό ἔτος καί σύνδεση μέ τήν προηγούμενη
2. Περίληψη τῆς περικοπῆς καί ἀναγγελία τοῦ θέματος

1. Ἀγαπητοί ἀδελφοί, σήμερα, δεύτερη Κυριακή τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, ἀκούσαμε στό Εὐαγγέλιο γιά τή θεραπεία τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναούμ. Τήν προηγούμενη Κυριακή γιορτάσαμε τήν Ὁρθόδοξία μας. Γιορτάσαμε κάτι πού ἀφορᾶ σέ ὅλους μας ὡς λαό τοῦ Θεοῦ, ὡς πλήθος πού τό διακρίνει ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους ἢ ἀληθινή πίστη στό Θεό.

2. Ἡ εἰκόνα πού δημιουργήθηκε στό μυαλό μας, ὅταν ἀκούσαμε τό Εὐαγγέλιο, δείχνει τόν Χριστό νά μιλάει ἀνάμεσα στόν κόσμο, σέ πάρα πολύ κόσμο. Ὁ εὐαγγελιστής μᾶς δίνει λεπτομέρειες γιά τό πλήθος τῶν ἀνθρώπων πού εἶχαν συρρεύσει νά ἀκούσουν τόν Χριστό. Ἦταν τόσοι πολλοί πού δέν μπορούσε νά φτάσει κανείς μπροστά στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Γι' αὐτό οἱ ἄνθρωποι πού κουβαλοῦσαν τόν παραλυτικό, γιά νά φτάσουν μπροστά στόν Χριστό, ἀνέβηκαν στή σκεπή, ξεσκέπασαν τό σπίτι κι ἔτσι τόν κατέβασαν. Δηλαδή, δέν ἦταν δυνατόν νά προσεγγίσει κανείς τόν Χριστό, δέν μπορούσε νά διαπεράσει αὐτό τό πλήθος, παρά μόνο ἂν ἔκανε αὐτή τήν

κίνηση. Ὁ εὐαγγελιστής, πρὶν ἀρχίσει νά μιλάει γιά τό θαῦμα, τονίζει ἐμφαντικά ὅτι κόσμος πολὺς συνέρρεε στόν Χριστό, «πανταχόθεν», ἀπό παντοῦ. Καί πάλι, ὅταν ὁ Χριστός φεύγει ἀπό τήν Καπερναούμ, ὁ εὐαγγελιστής σημειώνει ὅτι κόσμος πολὺς τόν ἀκολουθοῦσε.

Β. ΕΞΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Ἡ σχέση τοῦ Χριστοῦ μέ τό πλήθος
2. Ἡ σχέση τοῦ πλήθους μέ τόν Χριστό
3. Γέφυρα πρὸς τό τρίτο μέρος

1. Ὁ Χριστός καί τό πλήθος πού συγκεντρώνεται βρίσκονται σέ σχέση πού συνεχῶς ἀλλάζει καί γίνεται αἰτία νά φανοῦν τόσα πράγματα. Νά φανεῖ καταρχήν ἡ πίστη τοῦ παραλυτικοῦ καί τῶν ἀνθρώπων πού τόν μετέφεραν γιά νά τόν φτάσουν στά πόδια τοῦ Χριστοῦ. Νά φανεῖ ἡ διαφορὰ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἀπό τούς γραμματεῖς πού βρίσκονταν ἐκεῖ καί οἱ ὁποῖοι σκέπτονταν γιά τόν Χριστό ἄλλα πράγματα. «Τί εἶναι αὐτά πού λέει; Εἶναι δυνατόν νά συγχωρεῖ ἁμαρτίες ἑνας ἄνθρωπος;» Ὅ,τι φαίνεται λοιπόν σ' αὐτό τό εὐαγγέλιο ἔχει νά κάνει μέ τή σχέση τοῦ Χριστοῦ μέ τούς πολλούς ἀνθρώπους.

Στό σημερινό εὐαγγέλιο ὁ Χριστός καί τό πλήθος βρίσκονται σέ θετική σχέση, κά-

τι πού δέν συμβαίνει πάντοτε. Αυτό φαίνεται από τό γεγονός ότι έχουν συγκεντρωθεῖ πάρα πολλοί, ότι τόν ἀκοῦνε, ότι δέν σκέπτονται μέ τόν τρόπο πού σκέπτονται οἱ γραμματεῖς. Ὅταν ό Χριστός θεραπεύει τόν παραλυτικό, εκείνος παίρνει τό κρεβάτι στόν ὦμο καί προχωρεῖ μέσα ἀπ' ὄλους γιά νά φύγει. Τότε ό κόσμος «ἐξίσταται», ὅπως γράφει ό εὐαγγελιστής, καί δοξάζει τόν Θεό. «Ἐξίσταται», θαυμάζει πάρα πολύ. Τό ρῆμα σημαίνει ότι συμβαίνει κάτι ἔντονο, βγαίνουν οἱ ἄνθρωποι ἀπό τόν ἑαυτό τους, βγαίνουν ἀπό τήν καθημερινότητά τους κι ἀρχίζουν νά δοξάζουν τόν Θεό. Ἡ σχέση τοῦ Χριστοῦ μέ τό πλῆθος ἀλλάζει καί παίρνει ἐκπληκτικές διαστάσεις.

2. Γιατί τό πλῆθος προσέρχεται νά τόν ἀκούσει; Πηγαίνει νά τόν ἀκούσει, ἐπειδή πιστεύει ότι εἶναι ἀληθινός προφήτης τοῦ Θεοῦ. Πηγαίνει, γιατί ἀκούει γιά θαύματα πού γίνονται. Γενικά βλέπει τόν Χριστό μέ φοβερή ἐξουσία πάνω στίς ἀρρώστιες, πάνω στούς δαίμονες, πάνω στούς ἀντιπάλους του. Οἱ ἄνθρωποι σαγηνεύονται ἀπό τόν λόγο του καί διερωτῶνται: «Μήπως αὐτός εἶναι ό Μεσσίας; Ὅπως ὅποτε εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἕνας προφήτης σάν τούς παλιούς προφήτες». Οἱ ἄνθρωποι, ἔχοντας αὐτές τίς σκέψεις στό μυαλό τους, τρέχουν κοντά του.

Ὁ Χριστός βέβαια τούς ἀποδέχεται. Γράφει ό εὐαγγελιστής «ἐλάλει αὐτοῖς τόν λόγον». Μιλᾷει σ' αὐτούς καί, προσέξτε, ὅταν μιλάει ό Χριστός, ὄχι μόνο ἐδῶ, ἀλλά πάντα ὅταν ἀπευθύνεται στούς πολλούς, δέν τούς ὑποτιμᾷ ποτέ. Ἀντίθετα, ἀναγνωρίζει τή θέση τους καί τούς καλεῖ στήν εὐθύνη τους. Ἡ θέση τους εἶναι μέσα στό λαό πού συγκρότησε ό Θεός καί ἡ εὐθύνη τους βρίσκεται στήν τήρηση τοῦ νόμου καί

τήν ἀναγνώριση τοῦ νομοδότη πού εἶναι ό ἴδιος. Γι' αὐτό καί θέτει μπροστά τους καί τά προβλήματα. Τή σχέση πού ἔχει μέ τούς ἀντιπάλους του. Κι ἀκόμα περισσότερο, τούς καλεῖ ἐμμέσως νά ἐλέγξουν αὐτή τή σχέση μέ τούς ἀντιπάλους του, πού δέν τόν ἀναγνωρίζουν ὡς τόν ἀπεσταλμένο τοῦ Θεοῦ. Ποίος ἔχει δίκιο ἀπό τούς δύο; Αὐτός ἢ οἱ γραμματεῖς;

Εἴπαμε ότι οἱ ἄνθρωποι ἀνταποκρίνονται θετικά, ἀναλαμβάνουν τήν εὐθύνη τους μπροστά στόν Χριστό, μέ ἀποτελεσμα ἡ ἔνταση τῆς σχέσης τους μέ τόν Θεό νά αὐξάνεται πάρα πολύ, θά λέγαμε φτάνει στή διαπασῶν, ἀφοῦ «ἐξίστανται» καί δοξάζουν τόν Θεό. Βέβαια ό παραλυτικός εἶναι ἡ αἰχμή τοῦ δόρατος τοῦ πλῆθους. Ὁ παραλυτικός εἶναι ἐκεῖνος πού εἶχε μεγαλύτερη πίστη ἀπό ὄλους, γιατί εἶχε μεγάλη ἀνάγκη καί πίστευε ότι ό Χριστός μπορεῖ νά τόν κάνει καλά. Οἱ ἄνθρωποι ἐπίσης πού τόν συνόδευαν εἶχαν τήν ἴδια πίστη. Σημειώνει ό εὐαγγελιστής: «ἰδῶν τήν πίστιν αὐτῶν». Αὐτή ἡ πίστη ξεπέρασε τό πλῆθος.

3. Ὁ εὐαγγελιστής μᾶς ἀναφέρει μία ἐντυπωσιακή λεπτομέρεια. Ὅτι ἀνέβηκαν στή σκεπή καί κατέβασαν ἀπό ἐκεῖ τόν παραλυτικό μπροστά στά πόδια τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν τό ἀκοῦμε αὐτό, περνᾷει ἀπό τό μυαλό μας ἡ σκέψη: Μήπως εἶναι ὑπερβολή, εἶναι δυνατόν νά συμβοῦν αὐτά τά πράγματα; Καί οἱ εἰδικοί ἐπιστρατεύουν γνώσεις γιά τό τί εἶδους σπίτι ἦταν αὐτό, πῶς μπόρεσαν νά τό ξεσκεπάσουν καί νά κατεβάσουν τόν ἄνθρωπο κ.λπ. Ἐτσι σκεπτόμαστε συχνά οἱ ἄνθρωποι. Καί βέβαια ξεχνᾷμε ότι αὐτή ἡ τεχνική δυσκολία εἶναι πολύ πιό μικρή ἀπό τό νά ξεπεράσει κανεῖς τό πλῆθος. Ὅχι τό πλῆθος ἀπό ἄποψη χωροταξική, ἐπειδή ἦταν πολλοί καί δέν

μπορούσε κανείς νά περάσει ανάμεσά τους. Ἄλλά ἐπειδή τό πλήθος κουβαλάει μέσα του ὅ,τι κουβαλᾶμε κι ἐμεῖς. Σκέψεις, καταστάσεις, προβλήματα, ὅσα μοιραζόμαστε μέ τούς διπλανούς μας. Τό πλήθος φέρει ἐκεῖνο τό παντοδύναμο καί φοβερό, τήν κοινή γνώμη. Ποιός μπορεί νά ξεπεράσει τήν κοινή γνώμη, νά πιστέψει τόσο πολύ στόν Χριστό, νά ἀφήσει κάθε λογισμό στήν ἄκρη κι ἔτσι νά τόν φτάσει; Εἶναι πολύ πιό δύσκολο νά πιστέψει κανείς ὅπως ὁ παραλυτικός ἀπό τό νά ξεσκεπάσει δέκα καί πενήντα σπίτια γιά νά βρεῖ τόν Χριστό.

Γ. ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

1. *Ἡ θέση μας μέσα στό πλήθος*
2. *Ποῦ μᾶς θέλει ὁ Χριστός;*

1. Ἀγαπητοί ἀδελφοί, ἡ θέση ἡ δική μας ποιά εἶναι; Ποῦ βρισκόμαστε ἐμεῖς; Προφανῶς ὄχι στή θέση τοῦ παραλυτικοῦ πού ἔδειξε τόσο μεγάλη πίστη, ὅπως καί οἱ ἄνθρωποι πού τόν συνόδευαν. Εἴμαστε ὅμως μέσα στό πλήθος. Μέσα σέ αὐτό τό πλήθος πού βλέπει τόν Χριστό θετικά. Πού θέλει νά ἀκούει τόν λόγο του. Πού ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ. Ἐμεῖς μάλιστα ξέρομε βεβαιότερα ἀπό ἐκείνους ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Μεσσίας, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεός πού ἔγινε ἄνθρωπος. Εἴμαστε σίγουροι γι' αὐτό καί σέ καλύτερη θέση ἀπό τήν περίπτωση τοῦ πλήθους τῆς Καπερναοῦμ. Μᾶς λείπει ὅμως αὐτό πού συνέβη στό τέλος. Τό ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔφτασαν σέ ἔκσταση, θαύμαζαν καί δόξαζαν τόν Θεό. Ἴσως γιατί δέν ἔχουμε μπροστά μας τήν περίπτωση τοῦ παραλυτικοῦ γιά νά φανεῖ τί σημαίνει πίστη στόν Χριστό. Προσέξτε ὅμως. Ὁ Χριστός

συναντιέται μέ τό πλήθος ὄχι μόνο ὅπως στή σημερινή περίπτωση, ὅπου οἱ ἄνθρωποι εἶναι θετικοί ἀπέναντί του. Πολλές φορές εἶναι σέ σύγκρουση μέ τό πλήθος. Ἄλλες φορές ἀντιμετωπίζει τήν κριτική ἀνησυχία τους. Ἄλλες φορές συναντάει τήν παραίτηση τῶν πολλῶν. Ἡ πολλές φορές συναντιέται καί δέν μπορεί νά συνεννοηθεῖ. Ἄλλα λέει ἐκεῖνος καί ἄλλα τό πλήθος. Καί τό πλήθος βρίσκεται σέ μιά ρευστή κατάσταση, μία νά πάει μέ τόν Χριστό μία νά γυρίσει πίσω.

Ἐμεῖς λοιπόν ἐκεῖ μέσα βρισκόμαστε. Στό νά πᾶμε κοντά του ἢ νά φύγουμε. Ἡ κοινή γνώμη σήμερα δέν εἶναι οὔτε θετική οὔτε ἀρνητική γιά τόν Χριστό. Περισσότερο, θά παρατηροῦσε κάποιος, ἀντιμετωπίζει τόν Χριστό μέ ἀδιαφορία καί παραίτηση. Ἀδιαφορία γιά τά ἔργα του, παραίτηση ἀπό τίς ὑποχρεώσεις τοῦ πιστοῦ. Λέπουν ἡ κριτική ἀνησυχία καί ἡ σύγκρουση. Ταυτόχρονα δέν μπορεί νά γίνει λόγος γιά συνεννόηση μέ τό Χριστό. Γι' αὐτό καί οἱ τόσες παρεξηγήσεις γιά τό πρόσωπο καί τό ἔργο του.

2. Ὅλα τά παραπάνω, ἡ κοινή γνώμη, ἐπηρεάζουν καί ἐμᾶς. Σήμερα ὅμως ἤρθαμε στήν Ἐκκλησία καί ἀκούσαμε τό Εὐαγγέλιο. Καί αὐτή τή στιγμή καλοῦμαστε νά ἐγκαταλείψουμε τήν ἀδιαφορία καί νά πᾶμε κοντά του. Σύμφωνα μέ αὐτά πού ἀκούσαμε, θά πᾶμε κοντά του ἐάν συνειδητοποιήσουμε τή θέση μας μέσα στό πλήθος. Ὅτι δηλαδή εἴμαστε μέλη τῆς Ἐκκλησίας πού ἀναλαμβάνουν τήν εὐθύνη τους, ἡ ὁποία εἶναι ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Τότε θ' ἀναγνωρίσουμε τά ἔργα του μέσα στήν Ἐκκλησία, πού εἶναι τά ἴδια μέ τό ἔργο του ν' ἀναστήσει τόν παραλυτικό. Δέν πειράζει πού εἴμαστε μέσα στό πλήθος. Ὁ Χριστός δέν τό ἀπα-

ξιώνει ποτέ. Ίσως είναι ή πρώτη φορά στην ιστορία πού έρχεται ένας άνθρωπος και διαλέγεται θετικά μέ τό πλήθος, πού τού δίνει τήν άξία πού αυτό έχει, πού θέλει νά τούς κάνει δικούς του και νά δημιουργήσει έναν καινούργιο κόσμο. 'Ο Χριστός συνεχώς κινείται θετικά προς τό πλήθος. Συναντά όμως πάντοτε μοναδικότητες. Τόν παραλυτικό, τόν Ζακχαίο, τή Χαναναία, τόν Ίάειρο και τόν καθένα μας. Έτσι θά γίνεται όσο θά πορευόμαστε sé αυτόν τόν κόσμο.

Δ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

1. Περίληψη προηγουμένων

2. Προτροπή

1. Άγαπητοί άδελφοί, όπως είδαμε στό σημερινό ευαγγέλιο, ό Χριστός έμφανίστηκε μέσα στους πολλούς. Φανέρωσε τό πρόσωπο και τά έργα του sé όλους τούς ανθρώπους. Άντιμετώπισε όλες τίς στάσεις των ανθρώπων. Άπό τήν άνεπιφύλακτη άποδοχή μέχρι τή φονική άρνηση. Έμείς επιλέξαμε τήν άποδοχή τού προσώπου του και τήν μαθητεία μας στις έντολές

του. Δύο πράγματα πού μās κάνουν Όρθόδοξους.

2. Βέβαια, όταν έρθει ή Βασιλεία τού Θεοϋ, τά πράγματα δέν θά είναι τά ίδια. Διαβάζουμε στην Άποκάλυψη, όπου ό προφήτης και συγγραφέας της βλέπει: «Ύστερα όμως από αυτά είδα ένα άμέτρητο πλήθος, πού κανείς δέν ήταν sé θέση νά τό μετρήσει. Άπό κάθε έθνος, φυλή, λαό και γλώσσα νά στέκεται μπροστά στον θρόνο και στό άρνίο. Φορούσαν λευκές στολές, κρατούσαν φοινικόδενδρα στά χέρια τους κι έλεγαν μέ δυνατή φωνή, ή σωτηρία είναι στά χέρια τού Θεοϋ μας πού κάθεται στον θρόνο και τού Άρνίου... Τότε ένας από τούς πρεσβυτέρους μου είπε... Τό Άρνίο πού είναι στή μέση τού θρόνου σαν καλός βοσκός θά τούς κατευθύνει, θά τούς οδηγήσει στην πηγή τής ζωής. 'Ο Θεός θά εξαφανίσει κάθε δάκρυ από τά μάτια τους». Τότε θά φανεί περισσότερο από όλα ποιό ήταν τό έργο τού Χριστοϋ, ποιά ή σχέση του μέ τό πλήθος και μέ μās. Γιατί ό Χριστός ήρθε στον κόσμο άνάμεσα στό πλήθος, πορεύτηκε μαζί του, σταυρώθηκε για τούς πολλούς και τόν ενδιαφέρουν όλοι, όλοι έμείς. Άμήν.

Ἡ «Χριστιανική ἐπιστήμη» (Christian Science) καί ἡ Ἁγία Γραφή

Πρωτ. Βασιλείου Α. Γεωργοπούλου
Λέκτορας Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Η ΛΕΓΟΜΕΝΗ «Χριστιανική Ἐπιστήμη» (Christian Science), ἡ ὁποία δημιουργήθηκε ἀπό τήν Ἀμερικανίδα Mary Baker Eddy (1821-1910) τό 1876 στίς Η.Π.Α., ἀνήκει στίς αίρετικές καί παραχριστιανικές κινήσεις πού δραστηριοποιοῦνται διεθνῶς καί εἶναι παροῦσα στήν Ἑλλάδα ἤδη ἀπό τό 1907¹.

Ἡ ἐν λόγῳ παραχριστιανική κίνηση ἀνήκει στίς πλέον ἀντιπροσωπευτικές περιπτώσεις πού, ἄν καί αὐτοπροσδιορίζεται ὡς χριστιανική καί ἐπικαλεῖται τήν Ἁγία Γραφή, τό σύνολο τῶν θέσεών της εἶναι ἀπολύτως ἀντίθετες μέ τή χριστιανική διδασκαλία. Ἡ πραγματικότητα αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι πλῆθος εἰδικῶν ἐρευνητῶν ἀπό τόν προτεσταντικό χῶρο (π.χ. P. Scheurlen, K. Hutten, H. D. Reimer, S. Leuenberger, H. Obst, Jan K. Van Baalen, A. Hoekema, W. Martin, E. Gruss, J. G. Melton) ἐπισημαίνουν σταθερά ὅτι οἱ διδασκαλίες τῆς ἐν λόγῳ αίρετικῆς καί παραχριστιανικῆς κινήσεως εἶναι ὄχι μόνο ἀντιβιβλικές ἀλλά καί ριζοσπαστικά διαφοροποιημένες καί ἀπό αὐτή τήν προτεσταντική παράδοση.

Στή σύντομη αὐτή ἀναφορά μας θά περιοριστοῦμε νά παρουσιάσουμε συνοπτικά τίς θέσεις τῆς «Χριστιανικῆς Ἐπιστήμης» σχετικά μέ τήν Ἁγία Γραφή.

Ἄν καί ἡ Mary Baker Eddy πού θεμελίωσε τήν κίνηση δήλωνε ὅτι: «ἡ Βίβλος ἦταν ἡ μόνη της αὐθεντία καί ὁ μοναδικός της ὁδηγός στόν εὐθύ καί στενό δρόμο τῆς Ἀλήθειας»² καί ἡ κίνηση διακηρύττει ὅτι «ὡς ὁπαδοί τῆς Ἀλήθειας πιστεύουμε ὅτι ὁ ἐμπνευσμένος Λόγος τῆς Βίβλου ἐπαρκεῖ γιά νά μᾶς ὁδηγήσῃ στήν αἰώνια ζωή»³, ἐν τούτοις ὅμως ἡ πραγματικότητα ἀποδεικνύεται πολύ διαφορετική.

α) Ἡ ἀγιογραφική θεολογική ὀρολογία κατανοεῖται κατά τρόπο ριζικά διαφορετικό ἀπό τήν παραδοσιακή χριστιανική νοηματοδότησή της καί πολλές φορές καί ἀπό αὐτή τήν κοινή λογική. Ὑπάρχει ἕνας ἐπαναπροσδιορισμός βασικῶν θεολογικῶν ὄρων πού λαμβάνουν ἕνα ὅλως διαφορετικό περιεχόμενο⁴. Ἐνδεικτικά εἶναι τά ἀκόλουθα παραδείγματα. Ψυχή ἢ Πνεῦμα: «σημαίνει Θεό καί τίποτε ἄλλο»⁵. Χριστός σημαίνει: «Ἡ θεία ἐκδήλωση τοῦ Θεοῦ, πού ἔρχεται στή σάρκα γιά νά καταστρέψῃ τήν ἐνσαρκωμένη πλάνη»⁶, ἐνῶ Ἰησοῦς «Ἡ ὕψιστη ἀνθρώπινη σωματική ἀντίληψη τῆς θείας ιδέας»⁷. Ὁ ὄρος σάρκα κατανοεῖται ὡς «μία πλάνη σωματικῆς δοξασίας»⁸.

β) Τά ἱστορικά γεγονότα τῆς Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης κατανοοῦνται ὅλα

κατά τρόπο μόνο συμβολικό και αλληγορικό, και αυτό γιατί πρέπει να προσαρμοστούν στη θεμελιώδη αξιωματική αρχή της κίνησης, ότι ο κόσμος και η ύλη δεν υπάρχουν πραγματικά, αλλά μόνο φαινομενικά⁹. Αναφερόμενη π.χ. στο βιβλίο της Γενέσεως ή Mary Baker Eddy ισχυρίζεται ότι: «Όταν τό ἐξετάσουμε πνευματικά, τό βιβλίο τῆς Γένεσης εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ψεύτικης εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἀμαρτωλός θνητός»¹⁰. Ὁ παράγοντας ἱστορία δέν ἔχει καμμία σημασία¹¹.

γ) Ἡ Ἁγία Γραφή θεωρεῖται ὡς ἕνα ἄθροισμα ἀρχαίων γραπτῶν «γεμάτα ἀπό ἑκατοντάδες - χιλιάδες κειμενικά λάθη», «ἀμφίβολης θεϊότητας», «μέ ἐρωτηματικά θεοπνευστίας», «δομημένη ἀπό μεταφορές, ἀλληγορίες καί μύθους» μέ φυσικό ἀποτέλεσμα «νά μήν μπορεῖ νά διαβαστεῖ καί νά ἐρμηνευθεῖ κυριολεκτικά»¹². Κατά τήν Mary Baker Eddy «τό ὑλικό τῆς Βίβλου... δέν ἔχει μεγαλύτερη σημασία ἀπό τήν ἱστορία τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς»¹³.

δ) Ἡ Ἁγία Γραφή μελετᾶται καί ἐρμηνεύεται πάντα μέ ὀδηγό τό θεμελιώδες ἔργο τῆς Mary Baker Eddy «Ἐπιστήμη καί ὑγεία μέ κλειδί τῶν Γραφῶν»¹⁴. Τό ἐν λόγῳ ἔργο περιέχει, κατά τήν κίνηση, ὅπως καί ἡ Βίβλος, τόν λόγο τοῦ Θεοῦ καί εἶναι θεόπνευστο¹⁵. Ἐν προκειμένῳ ἔχει ὀρθῶς ἐπισημανθεῖ ὅτι αὐτές οἱ θέσεις καί οἱ πρακτικές ἀποτελοῦν ἐπιπλέον ἔμπρακτη ἀμφισβήτηση δύο θεμε-

λιωδῶν ἀρχῶν τοῦ προτεσταντισμοῦ σχετικά μέ τήν Ἁγία Γραφή, τῶν ἀρχῶν, δηλαδή α) Sola Scriptura (Μόνο ἡ Ἁγία Γραφή) καί β) Sacra Scriptura sui ipsius interpres (Ἡ Ἁγία Γραφή ἐρμηνεύεται ἀπό μόνη της)¹⁶.

ε) Οἱ ἐρμηνευτικές θέσεις της γιά διάφορα χωρία, ὅπως ἔχει ἐπίσης ὀρθῶς ἐπισημανθεῖ, προϋποθέτουν παραβίαση ὅλων τῶν ἀναγνωρισμένων κανόνων βιβλικῆς ἐρμηνείας¹⁷. Χαρακτηριστικό εἶναι ἐν προκειμένῳ τό παρακάτω παράδειγμα: «Ὁ Χριστός ἦταν τό Πνεῦμα πού ὑπονοοῦσε ὁ Ἰησοῦς ὅταν ἔλεγε: “Ἐγώ εἶμαι ἡ ὁδός, καί ἡ ἀλήθεια, καί ἡ ζωή”. “Ἐγώ καί ὁ Πατήρ ἐν εἴμεθα”. Ὁ Χριστός αὐτός, ἡ ἡθεῖα ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ, ἦταν ἡ θεῖα του φύση, ἡ θεοσέβεια πού τόν ἐμφύχωνε»¹⁸.

Θά ὀλοκληρώσουμε τήν σύντομη αὐτή ἀναφορά μας μέ τίς ἐνδεικτικές ἀξιολογικές κρίσεις δύο προτεσταντῶν ἐιδικῶν, τῶν A. Hoekema καί P. Scheurlen. Συνεκτιμώντας καί οἱ δύο τόσο τίς θέσεις τῆς ἐν λόγῳ κίνησης γιά τήν Ἁγία Γραφή, ὅσο καί τό σύνολο τῶν ἀντιχριστιανικῶν διδασκαλιῶν της, ἀναφέρουν: ὁ μέν καλβινιστής A. Hoekema, ὅτι ἡ «Χριστιανική Ἐπιστήμη» “οὔτε ἐπιστήμη εἶναι οὔτε χριστιανική”¹⁹, ὁ δέ λουθηρανός P. Scheurlen, παλαιότερα, μέ αὐστηρότερο ὕφος ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ «Χριστιανική Ἐπιστήμη» “δέν εἶναι καμμία ἐπιστήμη, ἀλλά εἶναι μιά γελοιογραφία τοῦ χριστιανισμοῦ”²⁰.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. ΣΤΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ, *Αἱ ἐν Ἑλλάδι Αἱρέσεις*, Ἀθήναι 1961, σ. 73.
2. Βλ. A. HOEKEMA, *The Four Major Cults*, Grand Rapids 1963, σ. 182.
3. Βλ. The Christian Science Publishig Society (Ed),

⁹ Ἡ Ἀλήθεια περί τῆς Χριστιανικῆς Ἐπιστήμης, Boston 1972, σ. 2.

¹⁰ Βλ. J. G. MELTON, *Encyclopedic Handbook of Cults in America*, N. York & London 1992, σ. 36.

¹¹ Βλ. MARY BAKER EDDY, *Ἐπιστήμη καί ὑγεία μέ*

- κλειδί τῶν Γραφῶν. (Ἑλληνική ἔκδοση), Boston 1975, σ. 466.
6. Βλ. MARY BAKER EDDY, *Ἐπιστήμη καὶ ὑγεία*, ὅπ.π., σ. 583.
 7. Βλ. MARY BAKER EDDY, *Ἐπιστήμη καὶ ὑγεία*, ὅπ.π., σ. 589.
 8. Βλ. MARY BAKER EDDY, *Ἐπιστήμη καὶ ὑγεία*, ὅπ.π., σ. 586.
 9. Βλ. H.D. REIMER, *Christian Science*, σὺν H.D. Reimer – O. Eggenberger (Hrsg), *neben den Kirchen. Gemeinschaften, die ihre Glauben auf besondere Weise leben wollen*, Konstanz 1983³, σσ. 325-326.
 10. MARY BAKER EDDY, *Ἐπιστήμη καὶ ὑγεία*, ὅπ.π., σ. 502.
 11. Βλ. S. LEUENBERGER, *Christliche Wissenschaft und geistige Heilung*, Lage 1999, σ. 36.
 12. Βλ. WALTER MARTIN, *The Kingdom of the Cults*, (Revised, Updated, and Expanded Anniversary Edition), Minneapolis 1997, σ. 264. Προβλ. Mary Baker Eddy, *Ἐπιστήμη καὶ ὑγεία*, ὅπ.π., σ. 139.
 13. Βλ. A. HOEKEMA, *The Four Major Cults*, ὅπ.π., σ. 185.
 14. Βλ. Ὅπ.π., σ. 182.
 15. Βλ. H. OBST, *Apostel und Propheten der Neuzeit. Gründer cristlicher Religionsgemeinschaften des 19. und 20. Jahrhunderts*, Göttingen 2004, σ. 344.
 16. Βλ. S. LEUENBERGER, *Christliche Wissenschaft*, ὅπ.π., σ. 37.
 17. Βλ. E. GRUSS, *Cults and the Occult*, Phillipsburg, N. Jersey 1994³, σ. 62.
 18. Βλ. MARY BAKER EDDY, *Ἐπιστήμη καὶ ὑγεία*, ὅπ.π., σ. 26.
 19. Βλ. A. HOEKEMA, *The Four Major Cults*, ὅπ.π., σ. 221.
 20. Βλ. P. SCHEURLEN, *Die Sekten der Gegenwart*, Stuttgart 1923³, σ. 118.

Ἡ Ἁγία Γοργονία*

Νικολάου Κ. Δρατσέλλα, Μ.Θ.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟ καὶ Νόννα, γεννήθηκε ἡ Ἁγία Γοργονία καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς ἡ ἀγία ἔλαβε τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς εὐσέβειας. Ἡ ἴδια διδάχτηκε ἀπὸ αὐτούς καὶ τὸ νά ζεῖ χριστιανικά καὶ τὸ νά πεθάνει μὲ τίς καλύτερες ἐλπίδες.

Ἡ Ἁγία Γοργονία διέφερε ὡς πρὸς τὴν σωφροσύνη καὶ ξεπερνοῦσε ὅλες τίς γυναῖκες τῆς ἐποχῆς τῆς καὶ τῆς πρὶν ἀπὸ αὐτήν. Ἐπέλεξε τὸ ὕψος τῆς ἀγαμίας καὶ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν σωφροσύνη τοῦ γάμου καὶ, ἀφοῦ ἔδειξε ὅτι οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ δένει καὶ χωρίζει μὲ τὸν Θεὸ ἢ τὸν κόσμος, ὥστε νά πρέπει νά ἀποφεύγομε τὸ ἓνα καὶ νά ἐπαινοῦμε τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ὁ νοῦς προσέχει καὶ στόν γάμο καὶ στήν παρθενία, καὶ ὅπως κάποια ὕλη, ἐτοιμάζει αὐτὰ γιὰ ἀρετὴ στόν Θεὸ Λόγο (πρβλ. ΒΕΠΕΣ, τ. 59, σελ. 39-40). Δέν χωρίστηκε ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ παντρεύτηκε. Οὔτε ἀγνόησε τὴν πρώτη κεφαλὴ, δηλ. τὸν Θεὸν ἐπειδὴ εἶχε τὸν ἄντρα τῆς ὡς κεφαλὴ (πρβλ. Ἐφ. 5, 23). Ἀφοῦ χρησιμοποίησε λίγο ὅ,τι τῆς ὑπαγόρευσε ἡ φύση καὶ ὁ σαρκικός νόμος καὶ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος νομοθέτησε αὐτὰ στήν

σάρκα, ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτὸ τῆς σ' Αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι καὶ ἔκανε τὸν σύζυγό τῆς νά γίνει χριστιανός καὶ ἀπέκτησε ὄχι κακὸ ἀφεντικό, ἀλλὰ καλὸ σύντροφο. Καὶ ὄχι μόνον ἀπέκτησε χριστιανὸ σύζυγο, ἀλλὰ ἔκανε καρπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ παιδιά τῆς καὶ τὰ ἐγγόνια τῆς, ἀφοῦ ὁδήγησε μὲ ἀγνότητα στόν Θεὸ ὅλη τὴν καταγωγὴ τῆς καὶ τὸ σπίτι τῆς, καὶ ἔκανε γάμο ἄξιο ἐπαινοῦ μὲ τὴν εὐαρέστηση στόν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἐγγαμὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀπόκτηση ἀπογόνων καλῶν. Ὅσο ζοῦσε, ἔκανε τὸν ἑαυτὸ τῆς ὑπόδειγμα κάθε καλοῦ σέ ὄσους προῆλθαν ἀπὸ αὐτήν. Ὅταν κοιμήθηκε, ἄφησε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στήν οἰκογένειά τῆς ὡς σιωπηλὴ παραίνεση (πρβλ. ΒΕΠΕΣ, τ. 59, σελ. 40).

Τὴν Ἁγία Γοργονία ποτέ δέν στόλισε χρυσάφι φτιαγμένο μὲ τέχνη γιὰ νά προσθέσει ὁμορφιά, οὔτε ξανθές πλεξίδες, οἱ ὁποῖες νά φαίνονται, οὔτε ἔλικες μαλλιῶν καὶ σοφίσματα ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι κάνουν σκηνὴ τὸ κεφάλι. Ἐπίσης, ἡ Ἁγία δέν εἶχε πολυτέλεια στὰ ροῦχα, οὔτε λαμπεροὺς λίθους. Δέν εἶχε τέχνες ζωγράφων καὶ γοητεύματα καὶ ὅ,τι δημιουργεῖ ὁ τεχνίτης καὶ κρύβει τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ μὲ ἐπίβουλα χρώματα καὶ

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν Γοργονίαν».

ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ τὴν Θεία μορφή σάν εἶδωλο πορνικό μπροστά στά μάτια γιά νά κλέψει τό νόθο κάλλος τὴν φυσική εἰκόνα, ἡ ὁποία διατηρεῖται γιά τόν Θεό καί τό μέλλον (πρβλ. ΒΕΠΕΣ, τ. 59, σελ. 41). Ἡ Ἁγία Γοργονία ἤξερε πολλά στολίδια, γυναικῶν τὰ ἐξωτερικά, δέν ἤξερε ὅμως κανένα, πολυτιμότερο ἀπό τὴν συμπεριφορά της καί ἀπό τὴν ἐσωτερική λαμπρότητά της. Ἐνα χρῶμα ἦταν ἀγαπητό σ' αὐτήν, ἐκείνο τῆς ντροπῆς. Μία λευκότητα εἶχε, ἐκείνη τῆς ἐγκράτειας.

Καμμία ἄλλη γυναῖκα δέν μετέτρεψε τό σπίτι της γιά τούς ζωντανούς σέ καλή δεξίωση, ἡ ὁποία φέρνει πνευματικό πλοῦτο. Καμμία δέν δεξιωνόταν, ὅπως αὐτή, μέ ντροπή καί ὅπως θέλει ὁ Θεός. Καμμία δέν ἔδειξε τόν νοῦ της περισσό-τερο ἀπαθῆ στά πάθη ἢ τὴν ψυχὴ περισσό-τερο ἐλεήμονα γιά ὅσους ὑποφέρουν καί τό χέρι περισσότερο ἄφθονο, γιά ὅσους ἔχουν ἀνάγκη (πρβλ. ΒΕΠΕΣ, τ. 59, σελ. 42). Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἔκανε δεξίωση στόν ἴδιο τόν Χριστό μέσῳ τῶν δυστυχησμένων.

Κάποτε ἡ Ἁγία ἦταν ἄρρωστη καί ἔπασχε ἀπό ἀσθένεια ἄγνωστη. Δέν ἔφτασαν οἱ θεραπείες τῶν γιατρῶν, οἱ ὁποῖοι σκέπτονταν ἐπιμελῶς γιά τὴν ἀρρώστεια, οὔτε τὰ δάκρυα τῶν γονέων, οὔτε προσευχές καί ἱκεσίες, τίς ὁποῖες ἔκανε ὅλος ὁ λαός. Γιά ὅλους σωτηρία ἦταν τό νά σωθεῖ ἐκείνη καί ἀντίθετα πάθημα ἦταν ἡ ἀρρώστειά της.

Ἡ ἴδια, ἀφοῦ ἔφτασε σέ ἀπόγνωση, κατέφυγε στόν Χριστό, ὁ Ὅποῖος εἶναι γιατρός ὅλων, προσέπεσε στό ἱερό τοῦ ναοῦ μέ πίστη, μιμήθηκε τὴν αἱμορροῦσα (πρβλ. Ματθ. 9, 20), τοποθέτησε

τό κεφάλι της στό θυσιαστήριο μέ βοή καί δάκρυα, σάν τὴν ἁμαρτωλή γυναῖκα, τὴν ὁποία ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς (πρβλ. Λουκ. 7, 38) καί δέν ἀποφάσισε νά φύγει προτοῦ θεραπευτεῖ. Στὴν συνέχεια ἄλειψε μέ τὴν Θεία Εὐχαριστία ὅλο τό σῶμα της καί ἀφοῦ τό χέρι της γέμισε μέ ἀντίτυπα τοῦ Τιμί-ου Σώματος καί Αἵματος τοῦ Κυρίου καί τό γέμισε μέ δάκρυα, ἔφυγε ἀμέσως, ἀφοῦ αἰσθάνθηκε τὴν θεραπεία της, ἀνακουφισμένη καί ὡς πρὸς τό σῶμα καί τὴν ψυχὴ καί τὴν διάνοια, ἀφοῦ ἔλαβε ὅ,τι ἠλπιζε ὡς μισθὸ ἐλπίδας καί ἀπέκτησε τὴν θεραπεία τοῦ σώματος μαζί μέ τὴν θεραπεία τῆς ψυχῆς (πρβλ. ΒΕΠΕΣ, τ. 59, σελ. 45).

Καθὼς εἶχε ὅλα τὰ παραπάνω στὴν σκέψη της ἡ Ἁγία καί δέν εἶχε ἀνάγκη νά ἐπιθυμήσει κάτι, προετοιμάστηκε γιά θάνατο καί γιά τὴν ἐκδημία της. Ἀφοῦ ἔσκυψε στόν ἄντρα της καί στά παιδιά της καί στίς φίλες της, ἀφοῦ φιλοσόφησε λαμπρά γιά τὰ μετὰ τόν θάνατο, ὅσα εἶναι φυσικό, ἡ φίλανδρος καί φιλότε-κνος καί φιλάδελφος, καί ἀφοῦ θεώρησε τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς της ὡς ἡμέρα πανηγυριοῦ, κοιμήθηκε. Ἡ Ἁγία Γοργονία δέν κοιμήθηκε πλήρης ἡμερῶν, κάτι τό ὁποῖο οὔτε ἡ ἴδια εὐχόταν, ἐπει-δὴ γνώριζε ὅτι αὐτές θά ἦταν πονηρές καί τὰ πολλά ἔτη μαζί μέ τόν ἄνθρωπο θά ὀδηγοῦσαν στὴν ἁμαρτία. Ἡ ἴδια κοιμήθηκε πλήρης κατὰ Θεόν ἡμερῶν, ὥστε νά ἀγνοοῦμε, ἐάν τῆς ἔμοιασε κά-ποιος, ὁ ὁποῖος ἔφτασε σέ πολύ μεγάλη ἡλικία καί ἀρίθμησε πολλές περιόδους ἐτῶν. Ἐτσι, ἡ Ἁγία παρέδωσε τό πνεῦμα της στόν Θεό καί ἡ ψυχὴ της ἐξε-δήμησε ἀπό τό σῶμα.

Έπιμέλεια: Λίτσα Ί. Χατζηφώτη

Άξιότιμε κ. Διευθυντά,

Μετά τίς προσήκουσες εϋχές μου γιά τόν νέον ένιαυτόν τής χρηστότητος τοϋ Κυρίου, θέλω νά σās γνωρίσω μερικές σκέψεις μου, πού άφοροϋν σέ έναν μεγάλον Άγιο καί Ίεράρχη τής Όρθοδοξίας.

Πρόκειται γιά τόν Άγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο, έναν έκ τών Τριών Ίεραρχών. Πιστεύω ότι έχει «άδικηθει», έναντι τών άλλων δύο, καθόσον στήν Άθήνα τών έκατοντάδων ναών δέν έσκέφθη κανείς νά άνεγειρεί έναν Ίερό Ναό έπ' όνόματι Του.

Πληροφοριακά ένημερώνω τούς άγαπητούς συμπρεσβυτέρους καί διακόνους, ότι ό Άγιος Βασίλειος τιμάται σέ 3 ένορίες καί ό Άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος σέ μία (Νίκαια). Προτείνω, λοιπόν, σέ όποια ομάδα Χριστιανών ύπάρχει ή ευγενής πρόθεσις νά ιδρύσουν ένορία, νά τόν άφιερώσουν στόν Άγιον Γρηγόριον. Εϋχαριστώ διά τήν φιλοξενίαν.

† Άρχιμ. Ίερόθεος Πισιμίσης,

Έφημέριος Ί.Ν. Άγ. Βαρβάρας Δάφνης

Άξιότιμε κ. Διευθυντά,

Εί δυνατόν, ή τελευταία σελίδα τοϋ μηνιαίου περιοδικού Ίεράς Συνόδου Έκκλησίας τής Ελλάδος «Έφημέριος», νά γνωστοποιεί-ένημερώνει

τούς έφημερίους διά συνταξιοδοτικά θέματα καί τυχόν ένδιαφέρουσες άνακοινώσεις τοϋ Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε. όπως παλαιότερα καί τοϋτο διότι, λόγω άγνοίας μας άγνοοϋμε πολλά θέματα έφημερικά, μέ άποτέλεσμα νά δημιουργοϋνται παραβλέψεις καί σφάλματα.

Μετά τιμής καί σεβασμοϋ,

Πρωτοπρ. Κων/νος Παπασαλοϋρος

Άξιότιμε κ. Διευθυντά,

Στό τεϋχος 11 τοϋ μηνιαίου περιοδικού «Έφημέριος» μηνός Δεκεμβρίου 2010 μέ έκπληξή μου διάβασα στή στήλη Έπικοινωνία άποψη ιερέα τής «ρωμαιοκαθολικής έκκλησίας» σχετικά μέ τόν τρόπο διαχείρισης τής Θείας Μεταλήψεως σέ μωρά καί τίς «συνέπειες» αϋτής τής παράδοσης, όπως ό ίδιος υποστηρίζει, τίς όποιες καί πρέπει οι όρθόδοξοι νά «άνεχόμαστε».

Μέ άφορμή αϋτό θά ήθελα, μέ όλο τό σεβασμό, νά έκθέσω τίς άπόψεις μου:

1. Στήν Έκκλησία μας δέν ύπάρχουν συνέπειες (όσο βέβαια αφήνομε τό Άγ. Πνεϋμα νά ενεργεί) καί δέν άνεχόμαστε, αλλά ύπομένουμε μέ άγάπη.

2. Τό όλο θέμα είναι πάρα πολύ βαθύ (καί όχι μόνο λειτουργικό) γιά νά τό αναλύσουμε σέ λίγες γραμμές, μιās καί ή λειτουργική διαφοροποίηση τών ρω-

μαιοκαθολικῶν εἶναι τεράστια, ἀφοῦ μέ βάση μεταγενέστερο νεωτερισμό (ἰγ' αἰώνα) τό «χρίσμα» τους καί τήν πρώτη «μετάληψη» τήν δίδουν μόνο σέ μεγάλα παιδιά (12 ἐτῶν) καί μέ τελείως διαφορετικό τρόπο καί ἔννοια.

3. Ὁ συγκεκριμένος ἱερέας ἀνήκει σέ ἄλλο δόγμα, ὁπότε ἡ θεώρηση καί ἡ ὅλη προσέγγιση δικαιολογημένα διαφέρει. Τό δόγμα καί ἡ λειτουργική ζωή δέν εἶναι γιά ἐμᾶς ἀνεξάρτητα ἀλλά ἀλληλένδετα. Δέ συμπληρώνει τό ἕνα τό ἄλλο, ἀλλά μέσα ἀπό τή λειτουργική μας ζωή ἐκφράζεται τό δόγμα καί μέσα ἀπό τό δόγμα ὁ τρόπος πού πρέπει νά λειτουργοῦμε. Ὅλα αὐτά καθορίζονται ὄχι μέ τήν ἀνθρώπινη λογική καί τό στοχασμό ἀλλά μέ τήν ἐμπειρία καί τή βιωματική σχέση μέ τόν Θεό. Τό δόγμα ἐκφράζει τήν ἐμπειρία καί τό βίωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἄρα ὅποιαδήποτε διαφορά στό δόγμα συνεπάγεται καί λειτουργική διαφοροποίηση.

4. Ἄν ὅπως ἰσχυρίζεται «ὑπάρχει λειτουργικό θέμα» τό ὁποῖο «παραμένει» καί κάποιους ἐνδεχομένως «προβληματίζει», μιά λύση εἶναι αὐτοί οἱ κάποιιοι πού τό θεωροῦν θέμα καί τούς προβληματίζει, νά προσευχηθοῦν μέ ταπείνωση καί στή συνέχεια νά κατηχηθοῦν ἀπό ὀρθόδοξο πνευματικό, ὥστε νά λάβουν μέ τή βοήθεια τῆς χάριτος τοῦ Ἁγ. Πνεύματος τίς ἀπαντήσεις, πού θά ἀναπαύσουν τούς λογισμούς τους καί ὄχι νά ἀλλάξουμε τή λειτουργική μας παράδοση τήν ὁποία ἐθέσπισαν ἄνθρωποι πού ἀνάσταναν νεκρούς καί ὀδηγοῦνταν στίς συγκεκριμένες λειτουργικές μεθόδους ἀπό τό ἴδιο τό Ἁγ. Πνεῦμα καί πού ὅσοι ἀπό ἐμᾶς ἔχουμε στοιχειώδη πνευματική ζωή καί δογματική γνώση

ἀντιλαμβανόμαστε εὐκόλα τούς λόγους πού ἔκαναν τίς ἐπιλογές αὐτές!

5. Ὁ λόγος πού παρά τόν πενιχρό μισθό μου (δεδομένου ὅτι πρέπει νά καλυφθοῦν οἰκογενειακές καί οἰκιακές ἀνάγκες, ἐνῶ εἶμαι ὁ μόνος ἐργαζόμενος μέ εἰσόδημα), δέχομαι ἀδιαμαρτύρητα καί μέ χαρά νά συμβάλω οικονομικά στήν ἔκδοση τῶν περιοδικῶν, εἶναι γιατί θεωρῶ ὅτι συμμετέχω, τό κατά δύναμιν, στήν ἐνημέρωση-κατήχηση τοῦ ἐφημεριακοῦ μας κλήρου καί τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας μας πού προμηθεύεται τά πολύτιμα καί ἀξιόλογα αὐτά περιοδικά.

6. Ὁ ὀρθόδοξος πιστός βλέποντας τούς ἑτερόδοξους νά ἐκφράζουν σέ ὀρθόδοξα περιοδικά ἀπόψεις καί νά συνεργάζονται μέ ὅποιοιδήποτε τρόπο μέ τούς ἐκκλησιαστικούς του ποιμένες, ἀποκομίζει τήν ἐσφαλμένη ἐντύπωση ὅτι ἀνήκουν καί αὐτοί στήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ναρκώνεται ἡ ἐκκλησιαστική του συνείδηση καί δημιουργεῖται σύγχυση.

7. Τό περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εἶναι καί δέν πρέπει νά γίνῃ ἕνας χῶρος δογματικοῦ ἢ λειτουργικοῦ συγκρητισμοῦ, ἐφόσον εἶμαστε σίγουροι γιά τήν ὀρθότητα τοῦ δόγματος καί τῆς λειτουργικῆς μας παράδοσης καί δέν ὑφίσταται καμία ἀνάγκη σύγκρισης ἢ ἀφομοίωσης ἑτερόδοξων μεθόδων ἢ δογματικῶν ἀντιλήψεων.

Γιά ὅλους τούς παραπάνω λόγους θά ἤθελα νά σᾶς παρακαλέσω νά περιλαμβάνονται μόνο ἄρθρα ἱερέων καί λαϊκῶν μελῶν τοῦ σώματος τῆς Ὄρθόδοξης Καθολικῆς Ἐκκλησίας, μελῶν δηλαδή τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὅσοι δέ ἐνδια-

φέρονται νά ἐνημερωθοῦν γιά τίς ἀπόψεις ἑτεροδόξων, θεωρῶ καλύτερο νά προμηθεύονται τίς δικές τους ἐκδόσεις, πληρώνοντας ὁμως οἱ ἴδιοι γιά τήν ἐνημέρωσή τους αὐτή.

Τέλος, πρὸς ἀποφυγὴ παρεξηγήσεων, δέν θεωρῶ τόν ἑαυτό μου ἐπαρκῆ ἀλλὰ ἀγωνίζομαι κι ἐγὼ ὑπομονετικά καί ἐπίμονα νά γίνω πιό ὀρθόδοξος καί σὰς εὐχαριστῶ πού συμβάλλετε σέ αὐτή μου τὴν προσπάθεια.

Μετά τιμῆς
Ἱεροδιάκονος Ἀντώνιος Ψαραδέλλης,
Ἱ.Μ. Ἄρτης

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Μέ κάποια ἑκπληξη παρατήρησα ὅτι στό 11 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος» φιλοξενήσατε ἐπιστολή κάποιου Ρωμαιοκαθολικοῦ.

Ἀναρωτιέμαι πῶς σ' ἔνα περιοδικό πού εἶναι κοινωνία ψυχῆς μεταξύ γραφόντων καί ἀναγνωστών ὑπεισηλθε καί ἕνας «ἐκτός Ἐκκλησίας». Μάλιστα ἀποφαίνεται γιά «τὴν ἄγνοια κατηχητικῆς γνώσης τῶν χριστιανῶν μας». Καλά, μαζί ποιμαίνουμε τούς χριστιανούς;

Καί βέβαια δέν ἔχει νά προσφέρει καμία γνώση ἀφοῦ μετά ἀπό πολλά διλήματα μένει μόνον σ' ἕναν προβληματισμό. Πολύ φυσικά, τί νά προσφέρουν αὐτοί πού στηρίζονται μόνο στό μυαλό τους; (Δέν ἔχει καί τόν Πάπα δίπλα νά τόν ρωτήσει).

Συγγνώμη, δέν καταλάβατε ὅτι γίνεται κακό μ' αὐτὴν τὴν δημοσίευση; Ἀμβλύνεται ἡ συνείδησις πρὸς οἰκουμενισμό (συγκρητιστικό) ἀρκετῶν καί ἄλλοι ἀπλούστεροι μπορεῖ νά σκανδαλιστοῦν καί νά κλονιστοῦν. (Γνωρίζετε πόσο

ἔτοιμοι εἶναι νά ἐκμεταλλετοῦν κάτι τέτοια οἱ παλαιοημερολογίτες).

Μετά τιμῆς
π. Ἀρίσταρχος Μαυροματάκης,
πρωτοπρεσβύτερος ἐφημέριος
Γαλαρινοῦ τῆς Ἱ.Μ. Κασσανδρείας

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Στόν τηλεοπτικό σταθμό Σκάι παρουσιάζεται σέ σειρές ἡ ἱστορία τοῦ 1821 μέ τὴ ματιὰ τῆς ἀποκάθαρσης καί τῆ διάθεση χαρακτηρισμοῦ κάθε θέματος πού ἀναφέρεται στήν ἐκκλησία ὡς μύθου ἀναχρονιστικοῦ, πού πρέπει νά ἀποβληθεῖ καί νά ἐπανασυγγραφεῖ ἡ ἱστορία τῆς νέας ἐποχῆς. Ἡ ἐπισήμανση τῶν μύθων γίνεται ἀπό ἐπιστήμονες ἱστορικούς καθηγητές τῶν ΑΕΙ, πού ἡ δική μας δασκαλική κατάρτιση δέν φτάνει γιά νά ἐπιβεβαιώσῃ ἢ νά ἀμφισβητήσει συνολικά ἢ ἐν μέρει τὴν ὀρθότητα προσέγγισης τῶν ἱστορικῶν πρωτογενῶν πηγῶν, μέ τίς ὑποδείξεις τους γιά διόρθωση (ἢ μετάλλαξη;) τῆς ἱστορίας, ὡστόσο ὁμως ἔχουμε σκέψη καί διαθέτουμε τόλμη γιά τὴν ἐλεύθερη γραπτὴ ἔκφρασή της.

Προξενεῖ ἐντύπωση ἢ διατύπωση κρίσεων, πού ἀφοροῦν στό ρόλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέ στόχο τὴν ὑποβάθμισή του ἀπέναντι στίς ἐθνικές (κρατικές) Ἐκκλησίες. Ἡ στόχευση αὐτὴ δέν εἶναι ἱστορία, εἶναι ἰδεολογικοπολιτικὴ θέση. Μέ τὴν ἀνακάλυψη τῶν δῆθεν μύθων ἀπό τοὺς Σκάι ἱστορικούς, ἀκυρώνονται ὡς ἀνεπαρκεῖς (ἢ ὡς τί ἄλλο;) ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἱστορικοὶ πού κατέγραψαν τὴν ἱστορία καί τὴ διδάσκουμε μέ τοὺς μύθους οἱ δάσκαλοι στὰ σχολεῖα. Ὑπάρχουν σήμερα ἱστορικοὶ πού ἔχουν δια-

φορετική άποψη; Αὐτοί θά κληθοῦν στήν ἔρευνα; Ποιά εἶναι λ.χ. ἡ ἱστορική ἄποψη τοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ; Ὁ λαός ὄχι ἀδικαιολόγητα διερωτᾶται: Θέλουν ἄραγε νά καταργήσουν τοὺς μύθους (ἂν ὑπάρχουν) ἢ νά ἀλλάξουν τήν ἱστορία;

Ἄς μᾶς συγχωρέσουν, κανάλι καί καθηγητές, μά ρωτᾶμε εὐθαρσῶς καί ἐπωνύμως: Στήν ἔρευνα συνεπικουρεῖ καί τό ἴδρυμα Σόρος; Ποιά ἐγγύηση δίνουν οἱ καθηγητές γιά τήν ἀπόσταση τῆς ἱστορικής ἔρευνας τους ἀπό ἰδεολογικά ρεύματα προσέγγισης τῶν γεγονότων, πού ὑποδεικνύουν ἰδεολογική πρόταξη πηγῶν καί ἀπό σημερινές πολιτικές σκοπιμότητες μέσα σέ ἐθνικιστικά παραληρήματα ἢ ἐθνομηδενιστικές ἐπιδιώξεις; Ὑπάρχει περίπτωση τήν ἀκάθεκτη διάβρωση τοῦ πολιτικοῦ συστήματος νά τήν ἀκολουθεῖ καί ἡ ραγδαία ἀπορρύθμιση καί μετάλλαξη τῆς ἱστορίας; Τό δρόμο τῆς πολιτικῆς καί τῆς παιδείας πού ἀπωθοῦνται καί ὑποτάσσονται στήν ἀγορά μήπως τόν ἀκολουθεῖ καί ἡ ἱστορία στή μετάλλαξή της μέ τό βαρῦ πυροβολικό τῶν πανεπιστημιακῶν δασκάλων;

Συνάδελφοι δάσκαλοι τῶν πανεπιστημιακῶν ἐδράνων, σᾶς ρωτᾶει ἓνας δάσκαλος τοῦ πρωτοβάθμιου σχολείου: Μέσα σ' αὐτό τό κομφοῦζιο ἰδεῶν καί μεταλλάξεων, πού ὑπάρχει τό πατριωτικά ὑγιές; Ποίος θά τό ὀρίσει, ὥστε νά εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό φανατισμούς, ἠθικισμούς, πουριτανισμούς, ἰδεοληψίες καί πάσης φύσεως σκοπιμότητες;

Ἄν σήμερα πολιτικοί καί πρωτίστως κόμματα ὀλοένα καί περισσότερο ἐνδίδουν στά ἐπιχειρηματικά συμφέροντα μέ ἀποτέλεσμα πρόσωπα, κόμματα, πο-

λιτική λειτουργία νά εἶναι στενά συνδεδεμένα μέ τήν ἐπιχειρηματική ὀλιγαρχία, ἐξυπακούεται ὅτι καί σεῖς οἱ δάσκαλοι συμπαρασύρεστε σέ αὐτόν τόν ἐπικίνδυνον κατήφορο; Μή γένοιτο.

π. Κωνσταντῖνος Ἰ. Κώστας,
παπαδάσκαλος (17-2-2011)

Ἄξιότιμε κ. Διευθυντά,

Οὐδὸλως ἐνδιαφέρει τοὺς ἀσχολούμενους μέ τά οικονομικά προβλήματα τῆς χώρας ἂν θίγεται τό πιό εὐαίσθητο κομμάτι τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, ἢ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πού πλέον τῶν δύο χιλιετιῶν, ἀκάθεκτα βαδίζει τόν δρόμον τῆς ἀλήθειας, τῆς ἀγάπης, τῆς προσφορᾶς, καίτοι ὑπέστη πλείστα ὄσα δεινά. Διωγμούς μέ χιλιάδες Μάρτυρες καί Νεομάρτυρες, 400 χρόνων δουλεία ἀπό τοὺς Ἀγαρηνοὺς, μέ τά γνωστά ἀποτελέσματα, κατοχική περίοδο 1940-1944, μέ τίς χιλιάδες ἐκτελέσεις ἀπλῶν ἀνθρώπων ὡς καί ρασοφόρων. Οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ὅμως ἔκαμψε τόν αὐχένα. Σάν ἓνα σῶμα μέ ἀσπίδα τήν πίστη ἀντεστάθη καί ἐξῆλθε νικήτρια. Ἐλοιδορήθη, ἐνεπαίχθη, οὐδέποτε ἐφιμώθη.

Ζητεῖται ἐδῶ καί τώρα μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ συνόλου τῶν Λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, τῶν ἀπλῶν Ἱερέων, μέ τό ἐξῆς ἀπάνθρωπον, πρωτάκουστον, ἀνατριχιαστικόν δόγμα. Μετά τήν συνταξιοδότησιν πέντε ἱερέων ἓνας θά προσλαμβάνεται. Τό πού στηρίζεται ἡ ἀπόφαση αὐτή; Στό ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ Ἱερός Κλῆρος ἔχει ὑπαχθεῖ εἰς τό ἐνιαῖον μισθολόγιον, θεωροῦνται οἱ Ἱερεῖς δημόσιοι ὑπάλληλοι. Δέν εἶναι ὅμως ἔτσι. Ὁ Ἱερεὺς εἶναι Λειτουργός τοῦ Ὑψίστου. Εἶναι ὁ συνεχιστής τῆς Διδασκαλίας τοῦ

Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ὁ συνεχιστὴς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Εἶναι ὁ πνευματικός καὶ Ποιμαντικός Πατέρας τῶν λογικῶν προβάτων. Τοῦ ἰδίου τοῦ ἀνθρώπου, πού ποικίλως φροντίζει διὰ τὴν ἐπί γῆς ζωὴ του.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ εὐδαιος λιμὴν πού προσαράζει τὸ καράβι τῆς ὑπάρξεως ἑνός ἐκάστου ἐξ ἡμῶν, χτυπημένο ἀπὸ τὰ ἀχθηφόρα κύματα τῆς μανιασμένης ἀνθρώπινης θάλασσας.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὁμορφιά, τὴν ὠραιότητα, τὴν ἀνθρώπινη ζεστασιά τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθοῦν ποικιλοτρόπως καὶ παντοιοτρόπως, νὰ κατακλύσουν ἄ-

θηρησκα καὶ ἀπάνθρωπα ἰδεολογικά ρεύματα, καὶ τοῦτο μέ τὴν ἠλεκτρονικὴν διακυβέρνησιν, περὶ τῆς ὁποίας χρειάζεται πολὺ χαρτί καὶ πολὺ μελάνι νὰ χυθεῖ, γιὰ νὰ καταλάβει ὁ ἀπλὸς Ἕλληνας πολίτης ποιό θὰ εἶναι τὸ ἀπώτερον μέλλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία ἔχει τὴν δύναμη νὰ ἀντισταθεῖ καὶ θὰ τὸ πράξει. Ἀρκεῖ νὰ μὴν διαρραγεῖ ὁ ὀμφάλιος λῶρος πού συνδέει τὸν Ἱερό Κλῆρο μέ τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα.

Αἰδεσιμολ. Δημήτριος Λυμπερόπουλος,
Ἐφημέριος Ἱ.Ν. Προφήτου Ἡλιοῦ
Τριπόλεως

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ

Έπιμέλεια: Σταύρος Τερζής

- Αγίου Ίγνατίου Μπριαντσανίνωφ, *Άσκητικές έμπειρίες*, τόμος Α', Β', Γ', μτφρ., έκδ. Ίερά Μονή Παρακλήτου, Ώρωπός Άττικής 2010.
- Αγίου Ίωάννου Χρυσοστόμου, *Χρυσοστομικός άμβων Η': Ο άνθρωπος πόνος: Άθυμία-λύπη, ασθένειες, δοκιμασίες, θλίψεις, πειρασμοί, συμφορές, παιδαγωγία Θεού (τιμωρίες)*, έκδ. Συνοδεία Σπυρίδωνος Ίερομονάχου – Νέα Σκήτη Αγίου Ώρους, Άγιον Ώρος 2010.
- Αγίου Νικοδήμου Άγιορείτου, *Λόγος περί προσευχής*, έκδ. Συνοδεία Σπυρίδωνος Ίερομονάχου, Νέα Σκήτη, Άγιον Ώρος 2009.
- Αγίου Μαξίμου Γραικού, *Λόγοι*, τόμος Α', έκδ. Ίερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιον Ώρος 2011.
- Άθανασίου, Μητροπολίτου Λεμεσοῦ, *Μαρτυρία για τον Γέροντα Πορφύριο*, έκδ. Ί. Γ. Ήσ. Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Μήλεσι 2009.
- Γρηγορίου Ίερομονάχου, *Μετάνοια και έξομολόγησις*, έκδ. Ίερόν Κουτλουμουσιανόν Κελλίον Άγιος Ίωάννης ο Θεολόγος, Άθήνα 2010.
- Θερμοῦ Π. Βασιλείου (πρωτ.), *Διαδρομές αγάπης και γνώσης*, έκδ. Δόμος-Άρχονταρίκι, Άθήνα 2010.
- Θερμοῦ Β. Θεοδώρου, *Η έπιστροφή. Άπό τον θάνατο στη ζωή*, έκδ. Σταυροπηγιακή και Συνοδική Ί. Μ. Ώσίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, Κάλαμος Άττικής 2010.
- Κουστένη Άνανία (άρχιμ.), *Τό κήρυγμα της Κυριακής*, τόμος Α', Τριώδιο - Πεντηκοστάριο, έκδ. Άκτή, Λευκωσία 2009.
- Μπούσια Χαράλαμπος, *Άκολουθία του έν Ώσίοις θεοφόρου πατρός ήμῶν Γεωργίου Ώμολογητοῦ του έν Δράμα*, έκδ. Ίερά Μονή Άναλήψεως, Ταξίαρχαι Δράμα, Δράμα 2009.
- Μωυσέως Άγιορείτου (μοναχοῦ), *Ο ὁσιος τελώνης και ὁ άγιος άσωτος*, έκδ. Ήν Πλῶ, Άθήνα 2008.
- Σεραφεΐμ, Μητροπολίτου Κερυστίας και Σκύρου, *Όρθοδοξίας Νάματα*, τόμος Β'. Άποστολικά, έκδ. Ίεράς Μονής Αγίου Χαραλάμπος Λεύκων, Αῦλωνάριον Εῦβοίας, 2010.
- Συλλογικός Τόμος (Συνοδική Έπιτροπή επί τῶν αίρέσεων), *Σύγχρονες αίρέσεις. Προέλευση, έκδηλώσεις, κατανόσή τους. Πρακτικά ΚΑ΄ Πανορθοδόξου Διασκέψεως*, σειρά Ποιμαντική Βιβλιοθήκη 25, Κλάδος Έκδόσεων της Ε.Μ.Υ.Ε.Ε., Άθήναι 2011.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ*

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἴ. Χατζηφώτη

ΑΡΧΙΜ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἱεροκέρυκος Ἰ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν: *Κανονικοῦ Δικαίου Μελετήματα (Β')*, Ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 2008.

Περιλαμβάνει δοκίμια ἐρμηνευτικῆς προσεγγίσεως ἱερῶν κανόνων σέ μιά προσπάθεια περαιτέρω ἐμβάθυνσης τῆς κανονικῆς παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μέ λόγο μεστό καί διεισδυτικό, ἀλλά παράλληλα εὐληπτο σέ κάθε ἀναγνώστη.

ΑΡΧΙΜ. ΕΠΙΦΑΝΟΥ Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ἱεροκέρυκος Ἰ. Μ. Δημητριάδος: *Μετανοίας καιρός καί δεήσεως ὥρα. Σπουδή στήν Ἁγία καί Μεγάλη Τεσσαρακοστή*, Ἀθήνα 2010.

Κείμενα κατανοητικῶν ὁμιλιῶν εἰσαγωγῆς καί προσέγγισης τῶν μυστικῶν διατύπων τῆς ἀνυπέρβλητης πορείας τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

ΠΡΕΣΒ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΓΚΙΑΔΑΚΗ: *Τοῦ Ἀποστόλου τό Ἀνάγνωσμα, Χαϊδάρι 2010.*

Ἀποστολικές περικοπές καί στήν ἀπέναντι σελίδα σύντομα σχόλια καί χρήσιμη σχετική βιβλιογραφία. Ἀφορμήσεις ὁμιλιῶν γιά τούς ἱεροκέρυκες καί βάσεις στοχασμοῦ γιά τούς πιστούς πού θά ἐπι-

θυμοῦσαν νά ἐπεκτείνουν τήν σκέψη τους.

ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΠΙΖΑ: *Ὁ Σολομών κτίζει τόν Ναό τοῦ Θεοῦ, Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ»*, Ἀθήναι 2011.

Γλαφυρή περιγραφή τῆς ἀνοικοδόμησης τοῦ Ναοῦ, σκέψεις καί ἀποφάσεις, ἐσωτερική διάθεση καί ἀντιδράσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν κατά τήν περίοδο τῆς κατασκευῆς τοῦ ἱστορικοῦ οἰκοδομήματος. Λαϊκό κήρυγμα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή μέ πολλές προεκτάσεις, εὐχάριστο καί χρησιμο ἀνάγνωσμα ὄχι μόνον σέ κληρικούς ἀλλά καί σέ λαϊκούς.

ΑΡΧΙΜ. ΟΙΚΟΥΜ. ΘΡΟΝΟΥ ΘΩΜΑ Δ. ΑΝΔΡΕΟΥ, Ἱεροκέρυκος Ἰ. Μ. Ἐλευθερουπόλεως: *Ὁ Νεομάρτυς Νικόλαος ὁ Νέος ἐξ Ἰωαννίνων*, 2011.

Ἐνα πολύ καλαίσθητο μικρό βιβλίο γιά τόν βίο καί τό μαρτύριο τοῦ Νεομάρτυρα Νικολάου τοῦ Νέου ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνεται στούς «Νεομάρτυρες τῆς Βουλγαρίας», μέ τούς ὁποίους κατέγινε ὁ συγγραφέας σέ μεταπτυχιακή ἐργασία του. Προηγεῖται συνοπτική ἀλλά πολύ ἐνδιαφέρουσα καί διδακτική ἀναφορά στούς Νεομάρτυρες καί φωτογραφικό ὕλικό ἀπό τόν τάφο καί τόν ναό τοῦ Ἁγίου στή Σόφια, ὅπου μαρτύρησε.

* Λόγω τῆς πληθώρας τῶν ἐντύπων πού λαμβάνομε ὑποχρεούμεθα νά ἀναφέρομε ὀρισμένα περιληπτικῶς, ὥστε νά γνωστοποιοῦμε στούς ἀποστολεῖς τήν παραλαβή τους.

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἴ. Χατζηφώτη

- Τὴν Κυριακὴ 9 Ἰανουαρίου οἱ Ἀναγνώστες τῆς Ἱ. Μ. Δημητριάδος ἐόρτασαν τὴ μνήμη τοῦ προστάτη τους Ἀγίου Δάνακος τοῦ Ἀναγνώστου στόν Ἱ. Ν. Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ Βόλου. Ἔλαβαν μέρος εἴκοσι καί πλέον Ἀναγνώστες καί Ἱερόπαιδες. Πραγματοποιήθηκε ἐπίσης καί χειροθεσία νέου Ἀναγνώστου, φοιτητῆ τῆς Νοσηλευτικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
- Μέ συμμετοχή τῶν γαλλικῶν καί ἐλληνικῶν Ἀρχῶν, φορέων τῆς περιοχῆς καί τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν, πραγματοποιήθηκαν καί φέτος τριήμερες ἐκδηλώσεις στή Νίκαια Κυανῆς Ἀκτῆς στή Γαλλία γιά τόν ἐορτασμό τοῦ Πολιούχου καί Προστάτου τῆς ἐκεῖ ἐλληνικῆς παροικίας Ἀγίου Σπυρίδωνος, τῆς ὁποίας προΐσταται ὁ π. Μ. Σεληνιωτάκης. Τὴν Παρασκευή 10.12.10 ὁργανώθηκε ἀπό τὴν Ὀρθόδοξη Ἑλληνική Κοινότητα Νίκαιας-Κυανῆς Ἀκτῆς-Μονακό μεγάλη ἐλληνική βραδιά-χοροεσπερίδα, στήν ὁποία συμμετεῖχαν πολλοί Ἕλληνες καί Φιλέλληνες. Τὴν κυριώνυμη ἡμέρα, μετά τό πέρας τῆς Θ. Λειτουργίας, ἐψάλη ἐπιμνημόσυνη δέηση ὑπέρ τῶν Μ. Εὐεργετῶν, Εὐεργετῶν, Δωρητῶν καί ἀφιερωτῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Κοινότητος.
- Μέ ἐντολή τοῦ Μακαριωτάτου ἀνασυστάθηκε ἡ νέα ἐπιτροπή ἀκροάσεων ἱεροψαλτῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ἡ ἐπιτροπή ἐξετάζει τά τυπικά προσόντα τῶν ὑποψηφίων ἱεροψαλτῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν πού προορίζονται γιά τὴν πλήρωση τῶν ἀναλογίων τῶν Ἱ. Ναῶν της. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι Ἱ. Ναοί, προκειμένου νά προσλάβουν ἱεροψάλτη γιά τὴν κάλυψη κενῆς θέσεως, καλοῦνται νά προκηρύξουν τὴν συγκεκριμένη θέση, δημοσιεύοντας σέ τοπική ἐφημερίδα, ἀλλά καί ἀνακοινώνοντας στό σύλλογο ἱεροψαλτῶν τὴν προκήρυξη. Οἱ ὑποψήφιοι καλοῦνται νά καταθέσουν τά ἀπαραίτητα δικαιολογητικά, τά ὁποῖα ὁ Ἱ. Ναός τά προσκομίζει στήν Ἱ. Ἀρχιεπισκοπή, ἢ ὁποῖα καί θά ἐξετάσει τούς ὑποψηφίους. Γιά περισσότερες πληροφορίες μπορεῖτε νά ἀπευθύνεστε στόν Πρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀρχιμ. Εἰρηναῖο Νάκο στό τηλ. 6945.181.025.
- Τὴν Παρασκευή 28 Ἰανουαρίου, στό πλαίσιο τῶν ἐκδηλώσεων γιά τὴν ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, οἱ ἐφημέριοι τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγίας Μαρίνας Ἡλιουπόλεως μετέβησαν στά ἕξι δημοτικά σχολεῖα, στά ὁποῖα φοιτοῦν μαθητές ἐνορίτες της, καί κατὰ τὴν πρωινή προσευχή τέλεσαν εὐλογία τῶν ἄρτων. Στή συνέχεια, σέ εἰδικὰ προετοιμασμένη συσκευασία ἀνά τμήμα παραδόθηκαν στοὺς δασκάλους ἄρτοι καί ἀπό ἕνα ἐγκόλπιος ἡμεροδείκτης τῆς ἐνορίας γιά τόν καθένα ἀπό τούς 1505 μαθητές καί δασκάλους. Τὴν κυριώνυμη ἡμέρα πραγματοποιήθηκε ἐορταστικὴ ἐκδήλωση τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς ἐνορίας καί τό βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας, καί πρὸς τιμὴν τῶν διευθυντῶν καί δασκάλων τῶν δημοτικῶν σχολείων, ὁργανώθηκε συνεστίαση μέ ζωντανή μουσική ἀπό τό μουσικὸ συγκρότημα «Συγχορδία».

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τακ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π.Α.Θ
Αριθμός Άδειας 10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 ΚΕΜΠΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203